

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Fenomén domov
The Phenomenon of Home

Martina Strnadová

Vedoucí práce: prof. PhDr. Anna Hogenová, CSc.
Studijní program: Učitelství pro střední školy
Studijní obor: Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní školy a střední školy, dějepis - základy společenských věd

2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Fenomén domov* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 20. července 2015

.....

podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala všem, kteří mě podporovali při psaní diplomové práce. Děkuji vedoucí mé diplomové práce prof. PhDr. Anně Hogenové, CSc., za její přednášky, které mě přivedly k filosofii, a za její ochotu, odborné a cenné rady, které mi v průběhu zpracování práce poskytovala. Zároveň bych touto cestou chtěla poděkovat rodině a přátelům za morální podporu.

Abstrakt

Ústředním tématem diplomové práce je fenomén domov. Práce má vést k hlubšímu zamyšlení nad problematikou domova. Cílem práce je osvětlit fenomén domova ve vztahu k dnešní době a nalézt odpovědi na otázky pojící se s domovem a s ním souvisejícím bydlením člověka na této zemi. Samotná práce je strukturována do pěti kapitol. První kapitola se zaměřuje na starořecké kořeny pojmu domov a stručně sděluje, jak na domov nahlíží jazykovědci a jak ho vymezují vybrané společenské vědy. Druhá a třetí kapitola jsou stěžejní částí práce a věnují se detailně fenoménu domova v pojetí dvou významných fenomenologických myslitelů, českého filosofa Jana Patočky a německého filosofa Martina Heideggera. Čtvrtá kapitola přibližuje problematiku domova v básnické recepci známých českých básníků. Pátá kapitola se zamýšlí nad otázkou fenoménu domova ve vztahu k současné době.

Klíčová slova

domov, cizota, fenomenologie, básnění, bydlení

Abstract

The main theme of this dissertation is the phenomenon of home. The dissertation is intended to be thought-provoking about the issues of home. The aim of this paper is to clarify the phenomenon of home in relevance to present day and to find the answers to home-relevant questions and relating to the housing of man on this Earth. The dissertation itself is arranged into five chapters. The first chapter is dedicated to the ancient Greek roots of the term “home” and briefly describes how the subject is viewed by linguistic scientists and how it is defined by selected social sciences. The second and the third chapters are at the core of this dissertation and describe in detail the phenomenon of home in the conception of two significant phenomenological thinkers, Czech philosopher Jan Patočka and German philosopher Martin Heidegger. The fourth chapter describes the issues of home through a reception of poetry by famous Czech poets. The fifth chapter ponders over the question of the phenomenon of home with regard to the present day.

Keywords

home, foreign, phenomenology, poetry, habitation,

Obsah

Rešerše.....	6
1 Úvod	9
2 Fenomén domov, jeho kořeny a vztah ke společenským vědám	13
2.1 Domov a jeho kořeny	13
2.2 Domov v pojetí společenských věd	16
3 Domov v pojetí Jana Patočky	19
3.1 Problém domova a přirozeného světa.....	19
3.1.1 Člověk v poměru ke světu	20
3.1.2 Tři životní pohyby	20
3.2 Domov a cizota	22
3.3 Domov jako rozšířený organismus a jako hlubina bezpečnosti	25
3.4 Domov jako intimní prostor	29
3.5 Domov jako hodnota	30
4 Domov v pojetí Martina Heideggera	34
4.1 Součtveří	34
4.2 Řeč jako dům bytí	37
4.3 Básnický bydlí člověk na zemi	40
5 Domov v recepci českých básníků	46
5.1 Já se tam vrátím... ..	46
6 Domov a současná doba.....	50
6.1 Člověk a místo k bydlení.....	50
6.2 Člověk a domov v dnešní době.....	52
6.3 Člověk a péče o místo k životu.....	54
7 Závěr	56
8 Seznam použitých informačních zdrojů	58

Rešerše

Téma domova bylo, je a bude vždy v popředí lidského zájmu. Již ve starověkých náboženských systémech se domov objevoval jako důležitý fenomén v životě člověka, o který je nutné pečovat, opatrovat ho, střežit a chránit. O této skutečnosti svědčí uctívání bohů Hestie a Vesty. Blízký vztah k bohům v životě tehdejšího člověka se projevuje mimo jiné ve vnímání domova jako posvátného místa.

V současné době existuje řada úvah a spisů promýšlejících téma domova, avšak literatura zabývající se pouze samotným fenoménem domova, není příliš početná. Základní vhled do problematiky domova poskytují spisy českého filosofa Jana Patočky, německého filosofa Martina Heideggera a francouzského filosofa Emannuela Lévinase. Tito myslitelé promýšlí domov z různých pohledů, ale všichni tři se společně vrací k závěru, že domov není předmětem, který lze snadno popsat a definovat, ale domov je fenoménem. Patočka se zabývá problematikou domova z hlediska ontického, Heidegger se věnuje ontologickému pojetí domova a Lévinas uvažuje o koncepci domova z pohledu filosofické antropologie.

Důležitým zdrojem pro promýšlení fenoménu domova je Patočkův spis *Přirozený svět jako filosofický problém*¹, filosof se zde zaměřuje na člověka a jeho bytí ve světě. Nevěnuje se v tomto spisu primárně domovu, nýbrž rozpracovává otázku přirozeného světa, s nímž je však fenomén domova spjat. Dalším neméně významným zdrojem je Heideggerovo dílo *Básnický bydlí člověk*², v němž filosof promýšlí myšlenku básnického bydlení člověka na tomto světě. Dále se problematikou domova, jak již bylo řečeno, zabýval Lévinas, který prohloubil Heideggerovy a Patočkovy myšlenky a zaměřil se na fenomén tváře, jenž s domovem také souvisí. O tom hovoří jeho spisy *Etika a nekonečno*³, *Totalita a nekonečno*⁴ a *Existence a ten, kdo existuje*⁵.

Téma domova hlouběji rozpracovává v současné době česká fenomenoložka Anna Hogenová a to zejména v publikacích *Fenomén domova*⁶ a *Jak pečujeme o*

---

¹ Patočka, J. *Přirozený svět jako filosofický problém*. Praha 1992.

² Heidegger, M. *Básnický bydlí člověk*. Praha 2006.

³ Lévinas, E. *Etika a nekonečno*. Praha 2009.

⁴ Lévinas, E. *Totalita a nekonečno: (esej o exterioritě)*. Praha 1997.

⁵ Lévinas, E. *Existence a ten, kdo existuje*. Praha 2009.

⁶ Hogenová, A. *Fenomén domova*. Praha 2013.

svou duší⁷. Dále nad domovem uvažují českých myslitelky, Naděžda Pelcová a Jaroslava Pešková. Pelcová se nad domovem a jeho jedinečností zamýšlí v článku nazvaném *Fenomén domova*⁸ a Pešková se vrací k otázce člověka a domova ve spisu *Já, člověk: jak dělat vědu o člověku dnes a zítra*⁹. Nejen tyto úvahy svědčí o aktuálnosti tématu domova v současné filosofii. Například filosof Miroslav Joukl, autor filosofického příspěvku *Domov v kontextu filosofie výchovy*¹⁰, se rovněž zabývá domovem a to především v perspektivě filosofie výchovy.

Jelikož domov je spjat s prostorem, je nezbytné obrátit pozornost k publikacím zaměřeným na vnímání prostoru. Konkrétně se problematikou prostorovosti zabývají uvedené sborníky: *Člověk mezi rozprostraněností a krajinou*¹¹, *Fenomenologické studie k prostorovosti*¹², *Prostor a jeho člověk*¹³.

Úvahy francouzského filosofa a spisovatele Gastona Bachelarda, obsažené v knize *Poetika prostoru*¹⁴ jsou dalším důležitým místem promýšlení fenoménu domova. Bachelard čerpá ve svém promýšlení z fenomenologie a psychoanalýzy a jeho primárním zájmem jsou prostory intimity, kam právě patří domov.

Domov rozebraný z pohledu filosofie a historie s důrazem na řeckou a židovsko - křesťanskou tradici je v knize *Péče o oikos: dům v dějinách myšlení* od Miloslava Průky, českého filosofa zaměřujícího se na fenomenologii s důrazem na existenciální dimenzi místa, prostoru a prostředí lidského pobývání.

Myšlenku domova, o který je třeba pečovat, vhodně přibližuje známá povídka *Muž, který sázel stromy*¹⁵ od francouzského spisovatele Jeana Giona. Na tuto povídku krásně navazuje stejnojmenný film¹⁶ slovenského režiséra Michala

---

⁷ Hogenová, A. Jak pečujeme o svou duši? Praha 2008.

⁸ Pelcová, N. Fenomén domova. Dostupné z http://paideia.pedf.cuni.cz/index.php?search=domov%20&sid=2&search_btn=%20Vyhledat%20&lng=cs&lsn=10&jiid=16&jcid=125

⁹ Pešková, J. a Schücková, L. Já, člověk: jak dělat vědu o člověku dnes a zítra. Praha 1991.

¹⁰ Joukl, M. Domov v kontextu filosofie výchovy. In: *Výchova ve světověku*. Praha 2014, s. 51-54.

¹¹ Porovnává Descartovo pojetí prostoru jako pouhé rozprostraněnosti těles a Heideggerovo promýšlení prostorovosti lidské existence a vazby mezi člověkem, řečí, prostorem a světem. Novotný, J. a L. Benyovszky, ed. *Člověk mezi rozprostraněností a krajinou: studie k rozmanitosti chápání prostoru*. Praha 2008.

¹² Benyovszky, L. et al. *Fenomenologické studie k prostorovosti 1*. Praha 2005.

¹³ Ajvaz, M., I. M. Havel a M. Mitášová, ed. *Prostor a jeho člověk*. Praha 2004.

¹⁴ Bachelard, G. *Poetika prostoru*. Praha 2009.

¹⁵ Giono, J. *Muž, který sázel stromy*. Havlíčkův Brod 2006.

¹⁶ *Muž, který sází stromy* [film]. Režie Michal Gálik. ČR, Kedjom-Keku, 2013.

Gálka z roku 2013 natočený v africkém Kamerunu a vyprávějící o opravdovém muži pečujícím o své místo k životu, o svůj domov.

Téma domova se rovněž často objevuje napříč zahraniční a domácí literaturou a to jak v próze, poezii, tak i v dramatu.

1 Úvod

Domov je velmi významnou a nepostradatelnou součástí lidského života. Jan Patočka říká: „...domov je cosi jako rozšířený organismus.“¹⁷ Těmito slovy se Patočkovi podařilo vystihnout význam a podstatu domova, který je nejen zvláštním fenoménem, ale zároveň důležitým tématem současné doby a to mnohem více než si uvědomujeme. Poslední dobou si často pokládám otázky týkající se problematiky domova, a tak jsem se vzhledem k její aktuálnosti rozhodla věnovat tomuto fenoménu hlouběji.

Ústředním tématem této práce je fenomén domov. Práce si klade za cíl osvětlit fenomén domova ve vztahu k dnešní době a zároveň najít odpovědi na tyto otázky: *Kam sahají kořeny slova domov? Jak nahlíží na fenomén domova vybrané společenské vědy? Je v dnešní době možné prožívat domov po patočkovsku? Jak řeč souvisí s fenoménem domova? Co znamená „bydlet básnický“? Je možné, aby dnešní člověk bydlel básnický? Proč je domov v dnešní době pro člověka tak potřebný?* Tato práce má také inspirovat a vést k hlubšímu zamyšlení a v nejlepším případě i ke zrození nových otázek u samotného čtenáře. V neposlední řadě má tato práce sloužit jako prostor pro uvědomění si důležitosti domova.

Předložená práce je zpracována na základě četby pramenů a sekundární literatury. Vzhledem k obsáhlosti tématu byl proveden rozbor pouze vybraných filosofických a literárních pramenů, jejich fenomenologická interpretace a srovnání s problematikou recepce domova v současné době.

K tématu domova jsem využila základních dostupných zdrojů. Byla napsána sice řada úvah a spisů věnujících se tématu domova, avšak díla zabývající se pouze samotným fenoménem domova, nejsou příliš početná. Hlavním pramenem této práce je primární a sekundární literatura z oblasti fenomenologie a rovněž z české poezie. Základní vhled do problematiky domova mi poskytl spis *Přirozený svět jako filosofický problém*¹⁸, zaměřující se na fenomén bytí člověka na světě, jehož autorem je významný český filosof Jan Patočka. Filosof se nezaměřuje v tomto spisu primárně na domov, nýbrž rozpracovává otázku přirozeného světa, s nímž

---

¹⁷ Patočka, J. *Přirozený svět jako filosofický problém*. Praha 1992, s. 113.

¹⁸ Patočka, J. *Přirozený svět jako filosofický problém*. Praha 1992.

však fenomén domova souvisí. K orientaci v této problematice mi rovněž významně pomohlo dílo *Básnický bydlí člověk*¹⁹ od německého filosofa Martina Heideggera.

V současné době rozpracovává podrobně fenomén domova česká fenomenoložka Anna Hogenová a to zejména v publikacích *Fenomén domova*²⁰ a *Jak pečujeme o svou duši*²¹. Hogenová se dlouhodobě věnuje problematice celku a ve svých spisech se vrací k antickým kořenům a zároveň myšlenkově navazuje na filosofy Martina Heideggera a Jana Patočku. Myšlenky těchto významných myslitelů propojuje s aktuálními problémy a potřebami dnešní společnosti. Zároveň se snaží v dnešním čtenáři pomocí patočkovsko-heideggerovského pohledu probudit chybění a vyvolat tak otázky vedoucí nejen k zamyšlení se nad fenoménem domova a nad jeho nejdůležitějším místem v životě člověka.

Vzhledem k tomu, že domov je spjat s prostorem, je nezbytné čerpat zároveň z publikací zaměřených na vnímání prostoru. Konkrétně bude v této práci využito příspěvků z následujících sborníků přibližujících příhodně problematiku domova: *Člověk mezi rozprostraněností a krajinou*²², *Fenomenologické studie k prostorovosti*²³, *Prostor a jeho člověk*²⁴.

Aktuálnost problematiky domova se ukazuje rovněž v novějších zpracováních problému domova, a proto dalším nezbytným zdrojem pro tuto práci jsou úvahy od českých autorek, Naděždy Pelcové a Jaroslavy Peškové. Pelcová se nad domovem a jeho jedinečností zamýšlí v článku nazvaném *Fenomén domova*²⁵ a Pešková uvažuje o domovu ve spisu *Já, člověk: jak dělat vědu o člověku dnes a zítra*²⁶, zejména v kapitolách *Prostředí domova* a *Území, které obýváme*, obrací pozornost k fenoménu domova. Rovněž k promýšlení domova je vhodný filosofický

---

¹⁹ Heidegger, M. *Básnický bydlí člověk*. Praha 2006.

²⁰ Hogenová, A. *Fenomén domova*. Praha 2013.

²¹ Hogenová, A. *Jak pečujeme o svou duši?* Praha 2008.

²² Porovnává Descartovo pojetí prostoru jako pouhé rozprostraněnosti těles a Heideggerovo promýšlení prostorovosti lidské existence a vazby mezi člověkem, řečí, prostorem a světem. Novotný, J. a L. Benyovszky, ed. *Člověk mezi rozprostraněností a krajinou: studie k rozmanitosti chápání prostoru*. Praha 2008.

²³ Benyovszky, L. et al. *Fenomenologické studie k prostorovosti 1*. Praha 2005.

²⁴ Ajvaz, M., I. M. Havel a M. Mitášová, ed. *Prostor a jeho člověk*. Praha 2004.

²⁵ Pelcová, N. *Fenomén domova*. Dostupné z

<http://paideia.pedf.cuni.cz/index.php?search=domov%20&sid=2&search_btn=%20Vyhledat%20&lng=cs&lsn=10&jiid=16&jcid=125>

²⁶ Pešková, J. a Schücková, L. *Já, člověk: jak dělat vědu o člověku dnes a zítra*. Praha 1991.

příspěvek *Domov v kontextu filosofie výchovy*²⁷, jehož autor Miroslav Joukl se věnuje domovu a to především, jak je z názvu patrné, v kontextu filosofie výchovy.

Rovněž mi při zpracování této práce pomohly úvahy francouzského filosofa a spisovatele Gastona Bachelarda, obsažené v knize *Poetika prostoru*²⁸. Bachelard vychází ve svém promýšlení z fenomenologie a psychoanalýzy a jeho zájem směřuje k prostorům intimity, mezi které patří rovněž domov.

Přínosným zdrojem pro tuto práci byla také kniha *Péče o oikos: dům v dějinách myšlení* od Miloslava Průky, který zde domov rozebírá z pohledu filosofie a historie s důrazem na řeckou a židovsko - křesťanskou tradici.

Myšlenku domova jako rozšířeného organismu a fenoménu, o který je třeba pečovat, mi vhodně přiblížila známá povídka *Muž, který sázel stromy*²⁹ od francouzského spisovatele Jeana Giona. Tento příběh je velmi obohacujícím zdrojem pro tuto práci a nelze ho pominout. I přestože se jedná o smyšlenou povídku, je příhodné ji promyslet, jelikož souvisí s fenoménem domova a péčí o něj víc než se na první pohled může zdát.

Jelikož Heidegger upozorňuje na vztah domova, řeči a básnění, jsou přínosným pramenem pro tuto práci také verše českých básníků³⁰.

Práce je strukturována do pěti kapitol, které na sebe volně navazují a hledají odpovědi na otázky pojící se s problematikou domova.

První kapitola se zaměřuje na starořecké kořeny pojmu domov a stručně sděluje, jak na domov nahlíží jazykovědci a jak ho vymezují vybrané společenské vědy.

Druhá a třetí kapitola jsou stěžejní části práce a detailně se věnují fenoménu domova v pojetí dvou významných fenomenologických myslitelů, českého filosofa Jana Patočky a německého filosofa Martina Heideggera.

---

²⁷ Joukl, M. *Domov v kontextu filosofie výchovy*. In: Kolektiv autorů. *Výchova ve světověku*. Praha 2014.

²⁸ Bachelard, G. *Poetika prostoru*. Praha 2009.

²⁹ Giono, J. *Muž, který sázel stromy*. Havlíčkův Brod 2006.

³⁰ Halas, F. *Hlas domova*. Praha 1979. a Halas, F. *Naše paní Božena Němcová*. Praha 1984. a Sládek, J. V. *Skřivánčí písně*. In: *Spisy básnické I*. Praha 1907 a Rais, K. V. *Cestička k domovu*. In: *Z křišťálové studánky*. Praha 1982.

Ve druhé kapitole je společně s Patočkou promýšlen fenomén domov v kontextu přirozeného světa, tří životních pohybů a na pozadí cizoty. Zároveň se tato část zaměřuje na fenomén domova jako rozšířeného organismu a jako hlubinu bezpečnosti, jako intimního prostoru a jako hodnotu pro život člověka.

Třetí kapitola se věnuje domovu na základě myšlenek Heideggerových vedených verši německého lyrika Friedricha Hölderlina. Střetává se zde Hölderlinovo básnění s Heideggerovým myšlením. V této části má být nejen vysvětleno básnické bydlení, ale rovněž bude zjišťováno, zda může bydlet básnický v současné době každý člověk.

Obě kapitoly nejen fenomenologicky interpretují, ale zároveň analyzují úvahy o domově ve vybraných spisech³¹ těchto filosofů. Zároveň jsou obě části doplněny úvahami Bachelarda, Bollnowa, Hogenové, Pelcové a Peškové.

Čtvrtá kapitola přibližuje problematiku domova v básnické recepci u známých českých básníků. Konkrétně se jedná o básníky 19. a 20. století, Františka Halase, Karla Václava Raise a Josefa Václava Sládka.

Poslední, pátá kapitola, se zamýšlí nad otázkou problematiky domova ve vztahu k současné době, zaměřuje se na člověka a jeho vliv na utváření krajiny a hlouběji pojednává o tom, proč v soudobé společnosti je domov tolik potřebný. Rovněž se stručně zmiňuje o péči o domov, která je v dnešní době stále aktuálnější.

---

³¹ Patočka, J. Přirozený svět jako filosofický problém. Praha 1992. a Heidegger, M. Básnický bydlí člověk. Praha 2006.

2 Fenomén domov, jeho kořeny a vztah ke společenským vědám

Domov je velmi široký pojem, který nelze exaktně vymezit a popsat. Přesněji řečeno: „*Téma domova patří k těm neobjektivizovatelným, vzpírajícím se každému pokusu o popis a definici, neboť domov není věcí ani předmětem, nýbrž fenoménem.*“³²

Tato část práce se zaměří na pojem domov z hlediska jazykového a společenskovědního. Bude třeba najít odpovědi na otázky: *Kam sahají kořeny slova domov? Jak nahlíží na fenomén domova vybrané společenské vědy?*

2.1 Domov a jeho kořeny

Nalézt výklad pojmu domov není snadné. V dostupných encyklopediích a výkladových slovnících se tento pojem téměř neobjevuje. Samotný výraz domov byl nalezen až ve dvou slovnících, což jsou *Slovník spisovného jazyka českého*³³ a *Slovník jazyka českého*³⁴. Oba slovníky tento pojem stručně vysvětlují. První z vybraných slovníků popisuje domov jako místo, kde je člověk doma a doplňuje tento výraz o slova byt, rodina, dům, obec a vlast. Vedle toho ve druhém slovníku je pojem domov popsán jako místo, kde se člověk narodil a kde žije. Toto vysvětlení je rozšířeno o pojmy dům, ves, městys, město, rodinný krb, život, země, stát a vlast.³⁵ U obou výkladů domova se ukazuje užší a širší vnímání domova, to znamená jako místa spjatého s narozením, s rodinou, ale zároveň i s širším okolím, místem bydlení, trávení volného času, s místem zaměstnání, s místem k životu, s vlastí.

V ostatních slovnících zaměřujících se na jazykový výklad se nevyskytuje samotný pojem domov, ale buď pouze příslovce doma anebo podstatné jméno dům. Právě ve vybraných etymologických slovnících od autorů Václava Machka a Josefa Holuba se nachází heslo dům. V obou je uvedeno, že se jedná o slovanské slovo.

---

³² Pelcová, N. Fenomén domova. Dostupné z http://paideia.pedf.cuni.cz/index.php?search=domov%20&sid=2&search_btn=%20Vyhledat%20&lng=cs&lsn=10&jiid=16&jcid=125

³³ Slovník spisovného jazyka českého : A-G. Praha 1989, s. 485.

³⁴ Trávníček, F. Slovník jazyka českého. Praha 1952, s. 267.

³⁵ Slovník spisovného jazyka českého : A-G. Praha 1989, s. 485. a Trávníček, F. Slovník jazyka českého. Praha 1952, s. 267.

Machkův slovník navíc uvádí, že domov je příbuzné slovo k řeckému *domos*³⁶, k latinskému *domus*³⁷ a rovněž ke staroindickému *dāma*. Oba autoři rovněž poukazují na fakt, že všechny tyto výrazy jsou odvozeny od indoevropského kořene *dem-*, to znamená od slova stavět nebo budovat.³⁸ Budování patří k domovu odnepaměti, což dokazuje i původní kořen slova domov.

Je zjevné, že vysvětlení jazykovědců týkající se samotného pojmu domov anebo jemu příbuzných slov, se víceméně shodují.

Kromě domos, existuje v řečtině ještě pojem *oikos*, který má u starých Řeků širší význam než domos. V Řecko-českém slovníku je termín *oikos* vyložen jako obydlí, příbytek, dům, chrám, domácnost, hospodářství, jmění, rodina, rod, domov, pokoj, doupě a hnízdo.³⁹ *Oikos* je tudíž možné chápat velmi široce. Očividné však je, že Řekové nechápali domov pouze jako předmět k obývání, ale rovněž jako prostor hospodářský, společenský, a především jako místo, kde se střetává vnitřní svět člověka se světem vnějším. Z uvedeného výkladu je zřejmé, že jazykový původ slova domov sahá až do starověkého Řecka, k první evropské civilizaci.

Součástí každodenního života řeckého člověka byli bozi. Právě náboženské citění tehdejšího člověka a jeho blízký vztah k bohům se projevuje mimo jiné i ve vnímání domova jako posvátného místa. Starověcí Řekové uctívali ochránkyni rodinného krbu⁴⁰, panenskou bohyni Hestii⁴¹, „*kteřá chrání zdar a pokračování rodinného života.*“⁴² Přesněji řečeno, Hestia byla pro Řeky bohyní krbového ohně, „*jenž znázorňuje všudypřítomnost bohů a nebeského řádu a jest symbolem ustáleného sídla vzdělanosti proti životu kočovnickému.*“⁴³ Novorozené děti byly ve starověkém Řecku dokonce nošeny kolem rodinného krbu, aby jejich přijetí do

---

³⁶ Domos-stavení, dům, síň, obydlí, domov, ohrada (pro ovce), pokoj, jídelna; vrstva, skříň, domácnost. Prach V. Řecko-český slovník. Praha 1998, s. 145.

³⁷ Domus-dům, příbytek, palác, chýše; rodina domácnost; domov, otčina, vlast. Kábrt, J. Latinsko-český slovník. Praha 2000, s. 180.

³⁸ Holub, J. Stručný etymologický slovník jazyka českého se zvláštním zřetelem ke slovům kulturním a cizím. Praha 1982, s. 214. a Machek, V. Etymologický slovník jazyka českého. Praha 1968, s. 134.

³⁹ Prach V. Řecko-český slovník. Praha 1998, s. 363.

⁴⁰ Rodinný neboli domácí krb bylo místo, kolem něhož se scházela celá rodina, aby tu vařila a konzumovala pokrmy. Vernant, J. Řecký člověk a jeho svět. Praha 2005, s. 223.

⁴¹ „*Hestia udržovala na Olympu oheň, když ostatní bohové byli na projížďce kolem TO AGATHON, tj. kolem ohně, kolem dobra samého.*“ Hogenová, A. Jak pečujeme o svou duši? Praha 2008, s. 186.

⁴² Vernant, J. Řecký člověk a jeho svět. Praha 2005, s. 223.

⁴³ Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze 1897, sv. 11., s. 240.

domácnosti bylo potvrzeno i skrze bohy, tedy nábožensky.⁴⁴ Hestia, jejímž symbolem je oheň, byla nejen ochránkyní rodinného krbu, ale rovněž strážkyní společného krbu obce. Stejnou funkci měla i Vesta, latinský protějšek Hestie.⁴⁵ Je vidět, že již ve starověkých náboženských systémech byl domov vnímán jako důležitý fenomén v životě lidí, který je nutné opatrovat, střežit a chránit, o čemž svědčí uctívání výše uvedených bohyní a jejich ochranné funkce vztahující se k domovu a s ním související rodině.

Starověcí Řekové vnímali domov skrze ohňový živel. Význam ohně a jeho důležitého místa v životě tehdejších lidí je očividný nejen skrze uctívání bohyně Hestie, jejímž symbolem je právě oheň, ale také skrze skutečnost, že nejdůležitějším a neposvátnějším místem v domě bylo ohniště. „*Oheň byl symbolem a synonymem celého domu.*“⁴⁶ V počátcích vývoje lidských obydlí byl oheň jediný zdroj světla a tepla, ohniště tak bylo místem, kde scházela celá rodina, popřípadě její blízké okolí.⁴⁷ Lépe řečeno: „*Oheň tedy doslova shromažďuje celý dům.*“⁴⁸ Nepostradatelnost ohně v dávných dobách dokládají archeologické nálezy a historické dokumenty.⁴⁹ Jinými slovy, o významu ohně pro člověka, vypovídá nejen náboženství ale rovněž historické hmotné prameny.

Již od dávných věků oheň znamenal nejen život, ale byl pokládán za dar bohů, udržování ohně proto bylo posvátnou záležitostí. Tato slova potvrzuje také Anna Hogenová a ve svém spisu píše, že nejdůležitějším znakem domova je právě udržování ohně, protože v ohni se odehrává nejdokonalejší usebrání protikladů. Na jedné straně je plamen, probíhá tak vystávání do zjevu a na druhé straně je hořící dřevo, probíhá zacházení do skrytosti.⁵⁰ Jinak řečeno, oheň je zvláštní fenomén, který dokáže zprostředkovat vstup do zjevu a současně vstup do skrytosti. Vše se děje najednou, ne za sebou.

Podstatu domova upřesňuje Hogenová těmito slovy: „*Domov je právě místem nejvyššího usebrání, tj. usebrání sporu, přesně takové usebrání se nachází*

---

⁴⁴ Vernant, J. Řecký člověk a jeho svět. Praha 2005, s. 223.

⁴⁵ Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze 1897, sv. 11., s. 240. a Průka, M. Péče o oikos: dům v dějinách myšlení. Brno 2009, s. 18-20. a Vernant, J. Řecký člověk a jeho svět. Praha 2005, s. 223.

⁴⁶ Průka, M. Péče o oikos: dům v dějinách myšlení. Brno 2009, s. 50.

⁴⁷ Tamtéž, s. 49-50.

⁴⁸ Tamtéž, s. 49.

⁴⁹ Tamtéž, s. 50.

⁵⁰ Hogenová, A. Jak pečujeme o svou duši? Praha 2008, s. 186.

*v herakleitovském ohni, a proto můžeme mluvit o domově a nikoli jen o rodině, která je pochopena jako aditivní jednotka sestávající z matky, otce a dětí, případně z rodiny předcházející.*⁵¹

O tom, že pro Řeky byl domov důležitým a posvátným místem, svědčí také skutečnost, že v řecko - perských válkách se Řekové dokázali ubránit přesile perských vojáků hlavně z důvodu myšlenky na vlast a domov. Řekové tak měli motivaci ve vidině ochrany domova, proto dokázali porazit tak početné perské vojsko.

Je zjevné, že protikladnost a ohňový živel mají v pochopení domova důležitou úlohu. O této skutečnosti bude více pojednáno níže v části, která se bude věnovat pojetí domova u Jana Patočky a Martina Heideggera.

2.2 Domov v pojetí společenských věd

Vysvětlení pojmu domov se podrobně věnuje *Velký sociologický slovník*, jenž se zaměřuje na domov z několika pohledů, přednostně a očekávaně však z pohledu sociologického. Domov charakterizuje jako „*více méně ucelený obraz okruhu blízkých, známých lidí svázaných s hmotným prostředím, ve kterém člověk delší dobu pobýval (s bytem, domem, krajinou), naplněný pocitem sounáležitosti, zázemí, bezpečí.*”⁵² Zároveň autoři slovníku poukazují na to, že potřeba domova, touha a stesk po domově, stejně jako rozměr domova i velikost okruhu, který zahrnuje, jsou silně subjektivní. Samotná sociologie rozlišuje tři oblasti, kde se domov projevuje a rozvíjí, oblast biologickou, jazykovou a regionální. Lidského jedince provází domov od dětství, jako místo, kam se narodí a kde přejímá jazyk a hodnoty rodiny. Postupně formuje člověka škola, a tak již není jediným místem utváření člověka domov. Časem dochází k prvním konfliktům s tradicemi a rodinnými hodnotami. V dospělosti si člověk vytváří obvykle nový vlastní domov, avšak „*pocit původního domova vázaného na rodinu, resp. rodný dům, jeho okolí, rodnou obec, okolní krajinu, si většinou člověk zachová celý život.*”⁵³

Co se týče utváření nového domova, sociologové uvádí, že takový domov „*se formuje pod různými sociálními vlivy tradic, zvyklostí, získaného postavení,*

---

⁵¹ Hogenová, A. Jak pečujeme o svou duši? Praha 2008, s. 187.

⁵² Velký sociologický slovník. 1. díl A-O. Praha 1996, s. 219.

⁵³ Tamtéž, s. 219.

*sociálních interakcí.*⁵⁴ Zároveň se podle nich při budování domova uplatňuje „*nápodoba, přejímání vzorů, ale i snaha zvýraznit vlastní individualitu.*“⁵⁵ Je očividné, že se zde, aniž je to přímo vyjádřeno, i přes budování nového domova, setkává známé s méně známým a minulé s přítomným a současně s budoucím.

Domov má užší a širší rozměr, od domácnosti, nejužšího okruhu rodiny přes sousedství, město až po zemi, v které člověk žije. „*Domov lze chápat velice široce, často je spojován s pojmem vlast.*“⁵⁶

Vedle toho sociologové hned poukazují na to, že silná vazba k domovu patří spíše do historických a literárních souvislostí. V dnešní společnosti je život člověka spojen s jedním místem čím dál méně. Do života lidí stále více vstupuje migrace a podle sociologů, tak člověk získá během svého života více domovů a pojem domov tak podle nich ztrácí svou osudovost. „*Nad citovým vztahem k lokálně vázanému domovu převažují jiné sociální a často hlavně ekonomické motivy.*“⁵⁷ Migrace má vliv i na sousedské vztahy, které jsou kvůli ní uvolňovány a v životě člověka hrají menší roli. Rozměr domova se tak podle sociologů zužuje pouze na byt a rodinné příslušníky, okruh nejbližších známých.⁵⁸

Zatímco v sociologickém slovníku byl pojem domov popsán zevrubně, *Slovník českého práva*⁵⁹, výraz domov samostatně neuvádí. V právních vědách se slovo domov samo o sobě nevyskytuje. Je však možné ho v právní terminologii najít ve spojení s domovským právem anebo s právem na domov a s ním souvisejícím právem na sebeurčení.⁶⁰ Pro to, co se běžně rozumí domovem, používá právní řád pojem bydliště⁶¹. Ve Všeobecné deklaraci lidských práv⁶² se domov objevuje v souvislosti s právem na soukromí. „*Nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo*

---

⁵⁴ Velký sociologický slovník. 1. díl A-O. Praha 1996, s. 219.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Madar, Z. Slovník českého práva. 1. díl A-O. Praha 2002.

⁶⁰ Velký sociologický slovník. 1. díl A-O. Praha 1996, s. 219.

⁶¹ Bydliště je zpravidla místo trvalého pobytu občana, tj. místo, kde má občan rodinu, rodiče, byt nebo zaměstnání. Madar, Z. Slovník českého práva. 1. díl A-O. Praha 2002, s. 169.

⁶² Právně nezávazný dokument sloužící jako výchozí bod pro všechny mezinárodní lidskoprávní úmluvy. Dostupné z <<http://www.lidskaprava.cz/student/uvod-do-lidskych-prav/clanky/vseobecna-deklarace-lidskych-prav>>

korespondence, ani útokům na svou čest a pověst. ⁶³ Jinak řečeno, každý člověk na světě má právo na soukromí, které je úzce spjaté právě i s domovem.

Ačkoliv psychologie často řeší problémy související s domovem, jako například stesk po domově, problematiky útěků z domova, tak psychologické slovníky se tímto pojmem samostatně nezabývají.

O skutečnosti, že je pojem domov těžké uchopit a stručně sdělit, svědčí i jeho absence ve filosofických přehledech. Současné filosofické slovníky se pojmu domov téměř nevěnují. Přehledný a stručný výklad slova domov poskytuje *Slovník filosofických pojmů* od autora Jiřího Olšovského. Domov je podle něho to, co je člověku nejvíce blízké a co u člověka probouzí lásku k vlasti a nese jeho život. Důležitým doplňkem domova a blízkosti je dálava a cizota. Ve slovníku jsou rovněž uvedeni myslitelé, kteří se zabývali nebo alespoň dotkli otázky domova. Jedná se o Jana Amose Komenského, Johanna Christiana Friedricha Hölderlina, Martina Heideggera, Jana Patočku nebo Georga Wilhelma Friedricha Hegela.⁶⁴

Bylo sděleno, jak na domov nahlíží jazykovědci a jak ho pojímají vybrané společenské vědy a jak je popsán ve filosofickém slovníku. Zůstává však stále k zamyšlení skutečnost, proč se pojmem domov autoři různých encyklopedií a slovníků téměř nezabývají. Je zde několik variant. Buď je pro ně tento pojem natolik samozřejmý, že již není dle jejich mínění třeba dalšího vysvětlování a popisování, nebo je zde také možnost, že vysvětlení tohoto pojmu je pro ně velmi obtížné, a proto se mu raději nevěnují. Je rovněž možné, že tento pojem jen opomenuli. Varianta obtížného vyložení je však vysoce pravděpodobná, jelikož jak už bylo řečeno, domov není předmět, který lze přesně a jasně definovat, vymezit jeho hranice a exaktně ho popsat. Domov je lidský fenomén.

---

⁶³ Dostupné z <<http://www.lidskaprava.cz/student/uvod-do-lidskych-prav/clanky/vseobecna-deklarace-lidskych-prav>>

⁶⁴ Olšovský, J. Slovník filosofických pojmů současnosti. Praha 1999, s. 50.

3 Domov v pojetí Jana Patočky

Nad problematikou domova se ve svých dílech zamýšlel i český filosof Jan Patočka, a proto v této kapitole bude osvětlen fenomén domov skrze Patočkovu filosofii a jeho vnímání přirozeného světa a vztahu člověka k tomuto světu. Zároveň zde bude představen domov na pozadí cizoty, domov jako rozšířený organismus a hlubina bezpečnosti. Tuto kapitolu má završit část zaměřená na domov jako hodnotu pro lidský život.

Také tato část práce bude provázána otázkou. *Je v dnešní době možné prožívat domov po patočkovsku?*

3.1 Problém domova a přirozeného světa

Než bude promýšlen samotný fenomén domova, je na začátku nezbytné zmínit problém roztříštěnosti a nejednoty světa, v němž je současný člověk nucen žít, a který souvisí s problémem domova. Svět je nejednotný. Člověk je součástí dvojího světa, tedy světa přirozeného, naivního a světa vědeckého neboli přírodovědného, tedy zprostředkovaného moderní vědou.⁶⁵ Jinými slovy řečeno, přirozený svět je svět, v kterém člověk denně žije, pobývá, pohybuje se, učí se, pracuje, tráví čas se svými blízkými. Člověk zabývající se vědou žije také v tomto přirozeném světě. V kontrastu s ním stojí svět vědecký, který opomenul přirozený svět a bytí člověka v něm a který nepodává jednotný názor, ale řeší části, avšak ne celek světa.

Patočka hledá cestu ven z této rozdrobenosti, která je podle něho zdrojem veškeré duševní krize, kterou lidstvo prochází. Není jeho cílem, vrátit se k předvědeckému období. Jeho záměrem je jednota obou světů. Cestu jak sjednotit vědecký a mimovědecký svět každodennosti nachází Patočka ve filosofické cestě.⁶⁶

„Problémem filosofie je svět v celku.“⁶⁷ Právě filosofie má podle Patočky uchopit svět jako celek, má napomoci sjednotit rozštěpenost světa způsobenou vědami. Nedokáže to však jakákoliv filosofie. Tu filosofii, jejíž podstatou je

---

⁶⁵ Patočka, J. Přirozený svět jako filosofický problém. Praha 1992, s. 9- 20. a Dubský, I. Filosof Jan Patočka. Praha 1997, s. 13.

⁶⁶ Patočka, J. Přirozený svět jako filosofický problém. Praha 1992, s. 9- 36. a Dubský, I. Filosof Jan Patočka. Praha 1997, s. 13-17.

⁶⁷ Patočka, J. Přirozený svět jako filosofický problém. Praha 1992, s. 13.

směřování k celku, našel Patočka ve fenomenologii⁶⁸, v které navázal na německého filosofa Edmunda Husserla a kterou sám originálně rozpracoval.

Přirozený svět nutně patří k pojetí domova u Patočky, a proto bylo vhodné si připomenout jeho význam.

3.1.1 Člověk v poměru ke světu

S domovem rovněž souvisí i pobyt člověka na světě a tak je vhodné si říci, jak chápe český filosof člověka ve vztahu ke světu.

Člověka ve světě popisuje Patočka jako živého tvora, který je součástí přírody a ke kterému náleží tělesnost a s ní související konečnost, o níž člověk ví a uvědomuje si ji. Člověk je tak skrze svou tělesnost v neustálém vzájemném působení s věcmi okolního prostředí a zároveň je v interakci s jinými lidskými bytostmi.⁶⁹ Člověk „*je bytost, která nejen je konečná, je částí světa, ale též má svět, ví o světě.*“⁷⁰ Důležitým rysem člověka je skutečnost, že je schopen porozumět druhým, být s nimi ve vzájemném vztahu a pochopit je.⁷¹

3.1.2 Tři životní pohyby

Pilíře bytí člověka ve světě Patočka v pozdějších letech popisuje skrze tři životní pohyby. Život člověka je podle něho pohybem, neboli pobyt člověka na světě je cestou. Patočkovy tři životní pohyby jsou třemi způsoby existence člověka a Patočka je osvětluje jako vstupování člověka do zjevu. U každého pohybu zmiňuje nepohybující se referent⁷², pozadí vstupu do zjevu.

První životní pohyb nazývá Patočka zakotvení, zapuštění kořenů či přijetí. Jedná se o pohyb malých dětí, které mají kotvu doma a středem jejich světa jsou

---

⁶⁸ Nemohla to být jakákoliv filosofie. „*Musela to být filosofie, která předně ví, že současný svět jednotu potřebuje. Musí to být filosofie, která je schopna klást problém obou světů, pochopit povahu matematizace přírody a zároveň mít smysl pro život člověka mezi zemí a nebem. Musí to být filosofie, pro níž člověk není někde na periferii odložen mezi ostatními jinými jsoucný, ale která svůj smysl vidí v boji o smysl člověka. Musí to být filosofie, která má vlastní síly, jimiž by byla s to zjednat jednotu. Konečně to musí být filosofie, která nejen nemůže být protivědecká, ale která musí být „přísnější“ vědou než jednotlivé vědy, vědou, která založí všechny vědy.*“ Dubský, I. Filosof Jan Patočka. Praha 1997, s. 17.

⁶⁹ Patočka, J. Přirozený svět jako filosofický problém. Praha 1992, s. 9- 36. a Dubský, I. Filosof Jan Patočka. Praha 1997, s. 82-84.

⁷⁰ Tamtéž, s. 84.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² „*Referent je pozadím, na kterém se zjevují figury, tj. něco vstupuje do zjevu, tedy je pozadím jevení, fenomenalizací. Referent je horizontem, účelem.*“ Hogenová, A. Příspěvek k filosofii těla. In: Růžička, Jiří, ed. Psychosomatický přístup k člověku. Praha 2006, s. 29.

matka a otec vytvářející dítěti bezpečné útočiště.⁷³ Domov je tady referentem, „*tj. zdrojem smyslu naprosto všeho*“.⁷⁴ Člověk je po narození nejen přijímán do světa, ale zároveň sám přijímá situaci, do které byl vržen. Vzhledem k tomu, že domov a tudíž i matka a otec jsou smyslem života a existence v dětství, je třeba si uvědomit, že první životní pohyb ovlivňuje lidského jedince po celý život. Blízkost a stabilita tu hrají podstatnou roli. Pokud dojde v rodině k rozvodu, dítě ztratí svou kotvu a tento okamžik si ponese do budoucnosti.

Pohyb práce a boje je druhým životním pohybem. Člověk z dětství vstoupí do dospělosti, opustí své rodiče, kteří mu byli středem jeho světa, a otevírá se mu svět charakteristický obstaráváním potřeb a překonáváním odporu Země ve smyslu planety. Referentem tohoto pohybu je tudíž planeta Země, která člověka živí a poskytuje mu vše důležité pro prodloužení jeho života.⁷⁵ Jinak řečeno, práce a boj provázejí člověka životem v dospělosti, kdy opustí bezpečí domova a začne pracovat, aby mohl přežít. Doprovází ho tedy nejen práce, ale i boj. Práce se stává smyslem života, a proto může její ztráta otrávit člověkem. Nutno poznamenat, že velkou roli tu hraje rovněž odpovědnost a to nejen za sebe, ale hlavně za druhé, s nimiž člověk na Zemi spolupobývá.

Třetí životní pohyb, nazývá Patočka pohybem průlomu pravdy a dosažení celku světa. Je podle něho nejdůležitější ze všech tří životních pohybů, je jeho slovy lidsky nejvýznamnější. „*Je možný jen tehdy, je-li člověk ve svém prožívání na hranici mezi vládou dne a noci*“⁷⁶ Referent třetího pohybu se nedá představit, je to něco absolutního, nevýslovného. Lépe řečeno: „*Není to předmětem, ani subjektem, je to něco, co nás zároveň objímá a my objímáme je.*“⁷⁷ Podle Hogenové toto nevýslovné „*je heideggerovské bytí, je to negativně uchopitelné Dobro platonského typu. Teprve toto setkání nám umožňuje pravou svobodu, svobodu k tomu, co nás zakládá.*“⁷⁸ Třetí referent se dá pochopit skrze ořes, popřípadě chybění, ztrátu.

---

⁷³ Patočka, J. „Přirozený svět“ v meditaci svého autora po třiatřiceti letech. In: Přirozený svět jako filosofický problém. Praha 1992, s. 232-239.

⁷⁴ Hogenová, A. Jak pečujeme o svou duši? Praha 2008, s. 189.

⁷⁵ Patočka, J. „Přirozený svět“ v meditaci svého autora po třiatřiceti letech. In: Přirozený svět jako filosofický problém. Praha 1992, s. 239-244.

⁷⁶ Hogenová, A. Příspěvek k filosofii těla. In: Růžička, Jiří, ed. Psychosomatický přístup k člověku. Praha 2006, s. 29.

⁷⁷ Hogenová, A. Jak pečujeme o svou duši? Praha 2008, s. 189.

⁷⁸ Tamtéž.

Pokud je otřesen druhý referent, může se člověk setkat s třetím referentem a vstoupit tak do třetího životního pohybu.⁷⁹

I když bylo uvedeno, že třetí životní pohyb je lidsky nejvýznamnější, je rovněž nutné zdůraznit nepostradatelnou roli domova, jako referentu prvního životního pohybu a jako fenoménu, jež člověk nosí po celý život sebou a ke kterému se stále vrací.

Tato slova hovoří za vše: „*Domov je tedy místem naší slabosti, našeho nejvyššího usebrání s námi samými. Domov je pro nás vše.*“⁸⁰

3.2 Domov a cizota

Mezi základní rys lidského světa náleží protiklady domova a cizoty, píše ve svých úvahách Patočka. Jedno nemůže být bez druhého, to znamená, že domov potřebuje cizotu a cizota potřebuje domov.

Zatímco domov se vyznačuje svou nenápadností, známostí a každodenností. Pro cizotu je charakteristická možnost překvapení, jinakost chování předmětů a lidí než je tomu u domova, na který je člověk zvyklý. Opakem domova je tudíž exotika, cizota. Být vzdálen od domova, ztratit domov, to jsou okamžiky uvědomění si důležitosti domova.⁸¹ Anna Hogenová doslova říká: „*Domov je jen tam, kde se ujednocije neskrýtosť se skrýtosťou v tom najpůvodnejšom fenomenologickom smyslu. Proto o domove víme jen z dálky, proto musíme cestovat do ciziny. Jen z dálky se ukáže podstata domova. Jen z protikladu pochopíme domov.*“⁸² Z těchto myšlenek vyplývá jediné, člověk si uvědomí nesamozřejmost a významnost domova skrze jeho scházení, chybění, a proto je zapotřebí zakusit cizinu, dálavu.

O vnímání domova jako samozřejmé součásti lidského života píše ve svém spisu i filosofka Jaroslava Pešková „*Pojem „domov“ nám připadá jako něco*

---

⁷⁹ Patočka, J. „Přirozený svět“ v meditaci svého autora po třiatřiceti letech. In: Přirozený svět jako filosofický problém. Praha 1992, s. 244- 251. a Hogenová, A. Jak pečujeme o svou duši? Praha 2008, s. 189.

⁸⁰ Hogenová, A. Jak pečujeme o svou duši? Praha 2008, s. 190.

⁸¹ Patočka, J. Přirozený svět jako filosofický problém. Praha 1992, s. 9-36. a Dubský, I. Filosof Jan Patočka.

Praha 1997, s. 82-87. a Pelcová, N. Fenomén domova. Dostupné z <http://paideia.pedf.cuni.cz/index.php?search=domov%20&sid=2&search_btn=%20Vyhledat%20&lng=cs&lsn=10&jiid=16&jcid=125>

⁸² Hogenová, A. Jak pečujeme o svou duši? Praha 2008, s. 187.

samozřejmého tak dlouho, dokud není jeho samozřejmost ohrožena, a to jakýmkoli způsobem.“⁸³

Vzhledem k tomu, že s fenoménem domova je spjata cizota neboli dálava, bude nyní vhodné se zaměřit právě na ni. Jak už bylo řečeno výše, cizota je příznačná překvapivostí a jinakostí, je opakem domova. „*Hranice vzdálenějšího domova,*“ rozprostírají „*se do neurčita a zanikají v nezdůvodněném, cizím, v dálavě.*“⁸⁴ Z Patočkových slov vyplývá, že není možná přesná definice cizoty, tudíž nelze vymezit jasné a zřetelné hranice domova a cizoty. Upozorňuje proto na neurčitou hranici mezi nimi a říká: „*dálava nemá snad ráz naprosté neobeznámenosti, nýbrž je zvláštní modus orientovaného pochopení, a to v kontrastu k domovu.*“⁸⁵ Zdůvodňuje své tvrzení skutečností, že svět je jeden celek, kde se nenachází radikální nepochopitelnost.⁸⁶

Anna Hogenová se ve svých úvahách rovněž zabývá polaritou domova a cizoty a doslova říká: „*mezi těmito protiklady je vztah s názvem privace.*“⁸⁷ Hogenová upozorňuje na fakt, že se nejedná o logický protiklad, kdy oba členy mají stejnou hodnotu a platnost. Privace znamená odnětí. „*Odejme-li člověku dobro, stává se zlým, odejme-li člověku domov, nachází se v cizím. (...) Zlo je závislé na dobru, cizota je závislá na domově – není tomu naopak.*“⁸⁸ Z toho vyplývá, že mezi domovem a cizotou je vztah privace, jinak řečeno chybění. Domov a cizota nejsou v logickém protikladu, ale jsou ve vztahu, kdy domov je mnohem silnější fenomén než cizota, skrze ni však člověk domov pozná a hlavně pochopí.

„*Dálava a cizota je taková, že na každém kroku je možné překvapení, předměty i lidé se chovají nebo mohou chovat na každém kroku jinak, než jsme zvyklí ze svého domova*“⁸⁹ Jestliže se člověk vzdálí z domova a jeho kroky směřují do cizích krajů, s kterými není už tolik obeznámen, kde se vytrácí důvěrnost a bezpečnost, je možné, že ho na jeho cestě něco nebo někdo ohromí a prožije něco

---

⁸³ Pešková, J a Schücková, L.. Já, člověk: jak dělat vědu o člověku dnes a zítra. Praha 1991, s. 88.

⁸⁴ Patočka, J. Přirozený svět jako filosofický problém. Praha 1992, s. 9- 36. a Dubský, I. Filosof Jan Patočka. Praha 1997, s. 86-87.

⁸⁵ Dubský, I. Filosof Jan Patočka. Praha 1997, s. 87.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Hogenová, A. Jak pečujeme o svou duši? Praha 2008, s. 131.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Patočka, J. Přirozený svět jako filosofický problém. Praha 1992, s. 9- 36. a Dubský, I. Filosof Jan Patočka. Praha 1997, s. 87.

nezvyklého a dosud nepoznaného. To je charakteristické pro cizotu či dálavu a to je dobré pochopit.

Patočka upřesňuje opak domova a rozlišuje dva druhy cizoty, lidskou a mimolidskou. Lidskou cizotu vysvětluje na příkladu exotických společenství. Patočka doslova říká, že „*stojíme k exotům vysoké i slabé kulturní diference: chápajíc jen zvenčí, intelektuálně; a přesto je ovšem tato „nepochopitelnost“ určitým kontrastním druhem pochopení, které je schopné systematické organizace, třeba nepřestalo být pochopením cizího.*“⁹⁰ K tomu dodává, že dokážeme „*s těmito lidmi v některých velmi všeobecných ohledech cítit a žít jejich životem, nikdy však v celku – leda za podmínky, že se svému staršímu způsobu života odcizíme.*“⁹¹ A dochází k závěru „*ostatně cizota lidská jako možná fólie stojí vždy kdesi na okraji našeho zdomácnělého světa.*“⁹² Z Patočkových slov je zřejmé, že lidská cizota souvisí s porozuměním k jiným lidským kulturám a jejich zvykům. Pro člověka představují jiná společenství cizotu, zejména proto, že neprožívá každodenní život členů těchto společenství, nezná způsoby chování a jednání v jejich životech. Vidí členy jiné kultury pouze zvenčí, svými očima, není jejich součástí, tudíž nezná jejich vnitřní pocity. V podstatě lidská bytost se dívá na svět a tudíž i na jiné kulturní okruhy ze své vlastní perspektivy. Avšak i přes vzájemnou kulturní odlišnost dokáže člověk za určitých okolností pochopit tento druh cizoty a překonat pak snáze momenty překvapení a nedůvěry při setkání s ní.

Zatímco cizota lidská souvisí s odlišnými kulturními společenstvími, cizota mimolidská se vztahuje k živé přírodě. Podle filosofových slov se jedná o zesílenou cizotu. Objevuje se zde cizota ve vztahu ke zvířatům, která pokud nejsou zrovna zdomácnělá, vztahují se k lidským bytostem prostřednictvím obrany nebo útoku, v tomto okruhu, jim však člověk stále do jisté míry rozumí. Roli tu však hraje ještě divočejší příroda, což vystihují Patočkova slova: „*A za okruhem života se prostírá ještě příroda, ale již ryze cizí, nechápající, bezohledná, takřka beztvárná a hrozivá; nikoli již příroda jako k našim potřebám upravená oblast, zásobárna nebo vlast, nýbrž jako něco nezvladatelného, nesmírně silného a chaotického, z čeho hrozí katastrofy pro život...*“⁹³ To je popis nevyzpytatelnosti přírody, které člověk

---

⁹⁰ Patočka, J. Přírozený svět jako filosofický problém. Praha 1992, s. 9 -36.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Tamtéž, s. 88.

nerozumí a která ho kdykoliv a kdekoliv může překvapit na jeho cestě životem. Je zjevné, že mimolidská cizota je pro člověka obtížně zvladatelná a hlavně velmi nejistá. V porovnání s cizotou lidskou je ta mimolidská intenzivnější.

Neexistuje tedy jedna úroveň cizoty a dálavy, naopak je jich více. Sám Patočka říká, „*dálava a cizota má svá odstupnění a své zvláštní modality.*“⁹⁴

Bylo řečeno, co je opakem domova, a hlavně kdy si člověk potřebnost domova uvědomuje. Zároveň bylo zmíněno, že se obtížně hledá hranice domova a cizoty. Nelze ji přesně popsat a stanovit. Je zde však jakési napětí mezi těmito fenomény, proto také představují významnou složku přirozeného světa.

3.3 Domov jako rozšířený organismus a jako hlubina bezpečnosti

Nyní je nezbytné jít hlouběji, k samému počátku fenoménu domova. S domovem je u Patočky spjat pojem perspektiva. „*Bytí na světě je perspektiva, ale taková, v níž věci teprve mohou být tím, čím jsou.*“⁹⁵ Stejně jako výtvarný umělec pracuje s perspektivou, jeho díla vycházejí z určitého bodu, tak i člověk má základní bod, z něhož vyvstává do světa. Tímto bodem je u Patočky právě fenomén domov.

Patočka doslova ve svých úvahách říká: „*Patří k podstatě našeho světa, že je jeho centrálním jádrem část, s níž jsme převážně obeznámeni, v níž se cítíme bezpečni, kde není takřka nic objevovat, kde každé očekávání již bylo anebo vždy může být typickým způsobem vyplněno, a tuto část nazýváme domovem. (...) Můžeme říci, že domov je místo normálního ukájení normálních potřeb, místo, kde jsme bezpečni a pány.*“⁹⁶ Těmito slovy Patočka charakterizuje domov jako místo, ke kterému náleží pocit bezpečí, obeznámenosti a předvídatelnosti. Na takovém místě se člověk snadno orientuje, má ho tzv. osahané, těžko ho zde něco překvapí. Je tedy zjevné, že lidský život vyvstává do světa z jednoho centrálního bodu, který je člověku srozumitelný a vyzná se v něm, to je domov.

Současně Patočka upřesňuje, že domov není pouze náš osobní, ale k domovu patří společenství, a proto filosof rozlišuje dva druhy domova, úzký a širší domov. Zatímco do úzkého domova patří rodina a každodenní kontakt, tak širší domov je

---

⁹⁴ Patočka, J. Přirozený svět jako filosofický problém. Praha 1992, s. 87.

⁹⁵ Tamtéž, s. 85.

⁹⁶ Tamtéž, s. 85 a s. 116.

charakteristický volnějšímí společenskými vztahy, s kterými je člověk spjat a rozumí jim.⁹⁷ Člověk vykonává určité povolání, opouští tedy úzký rodinný domov a odchází do zaměstnání, rovněž navštěvuje pravidelně prostory, kde tráví volný čas, popřípadě nakupuje nebo vyřizuje občanské záležitosti. Sice to pro člověka nejsou místa každodennosti, ale přesto jsou to pro něho prostory známé, kde se dobře orientuje a zvykl si na ně. Tuto skutečnost Patočka osvětluje těmito slovy: „*Odstupnění domova rodinného, místního, obecního, krajového, národního, státního, atd. děje se za do neurčita ustupujícího míšení známého s neznámým, vzdáleného s blízkým.*“⁹⁸ V životě člověka hraje roli fakt, že se navzájem prolíná známé s neznámým a blízké se vzdáleným.

„*Domov není tam, kde jsem právě já, nýbrž právě já sám mohu být z domova vzdálen.*“ Ukazuje se že, domov se neváže k aktuální poloze člověka a nemusí být tam, kde se člověk zrovna nachází, nýbrž sám člověk může být z domova oddálen. Patočka také osvětluje domov jako „*útočiště, místo, kam patřím více než kamkoli jinam*“ a zároveň říká, že „*více domovů nemůže být prožíváno zároveň s toutéž intenzitou.*“⁹⁹

Výše uvedená slova krásně vystihují vlastnosti domova. To však nestačí. Fenomén domova byl načrtnut, pro zodpovězení položených otázek, je však nutno směřovat hlouběji. V této chvíli skrze vztah domova a času. Patočka totiž ve své práci sděluje, že k bytí člověka na světě nepatří pouze fenomén domov, ale také čas, časovost a subjektivita, to je nálada a naladěnost.

Jak již bylo řečeno s přirozeným světem vedle domova a cizoty také souvisí čas. Ten se podle Patočky nejlépe rozlišuje a osvětluje právě ve spojitosti s domovem. Čas je jednotná oblast toho, co bylo, je a bude. Minulost, přítomnost a budoucnost, doslova obepínají život člověka a určují jeho chod.¹⁰⁰ „*Každá životní funkce, každá etapa našeho zaměstnání má svůj čas, časové frázování spoluurčuje styl života, ...*“¹⁰¹ píše Patočka a záhy dodává, že veškeré činnosti člověka se vztahují k periodickému běhu přírodního času. Pravidelně se střídá den a noc, dny v týdnu, měsíce, ale také roční období. Nelze času vzdorovat, bytostně se váže

---

⁹⁷ Patočka, J. Přirozený svět jako filosofický problém. Praha 1992, s. 86.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 88.

¹⁰¹ Tamtéž.

k životu člověka a rozhoduje o jeho pravidelném chodu (čas k odpočinku, k práci, k jídlu, k zábavě) a také o jeho životních etapách (dětství, dospělost, stáří).¹⁰²

Pelcová vycházejíc z Patočkových myšlenek, uvádí v souvislosti s časem, že „*domov je místem setkání generací*“¹⁰³ a zároveň „*setkáním muže a ženy*“¹⁰⁴. Muže charakterizuje jako přinášejícího a ženu jako uchovávací a v tomto spojení je podle Pelcové „*přítomna expandující budoucnost i opatrovaná minulost*.“¹⁰⁵ V tomto vzájemném doplňování se rodí jednota odděleného, vytváří se blízkost a důvěrnost a s tím související domov.

Pozvolna se tak projevuje pozoruhodnost času ve vztahu k domovu. Přítomný čas se přirozeně prolíná s minulým časem, se světem předků, proto Patočka říká: „*Svět našeho domova je svět tradic*.“¹⁰⁶ Člověk přebírá některé zvyklosti od svých předků a zachovává je pro další generace. Tradice tak bytostně patří k domovu jako k místu střetání generací. Člověk nejen přebírá a přejímá, ale hlavně předává dál budoucím pokolením. Jinak řečeno, dochází v rámci domova k vzájemnému prostupování minulosti, přítomnosti a budoucnosti.

Ve spojitosti s časem, je nutné také uvést, že domov se vyznačuje dlouhodobým konstituováním. Hogenová, vycházející ve svých úvahách mimo jiné z Patočky, píše, že fenomén domova se vytváří léta a zraje jako víno. „*Vyhmatává se v tisíci zkušenostech, které jsou prožity jakožto přítomnost neboli urimprese. Pak se stávají retencemi, podrženými obsahy v našem toku cogitationes. Nové a nové urimprese vyvolávají syntézu retencí, z níž povstávají protence, tj. předvzpomínky. A teprve tyto předvzpomínky jako nevyplněné intence jsou vyplňovány prožitkem domova jako něčeho, co je nevýslovně dobré a co nás vždy znovu a znovu zachraňuje. (...) Proto je fenomén domova vlastně neměřitelným jevem, není uchopitelný myšlením more geometrico*.“¹⁰⁷ Je zřejmé, že v rámci konstituování domova nefunguje lineárně pojatý čas, naopak to, „*co je pradávné, je zcela bytostně přítomné a většinou je tím, co přichází z otevřené budoucnosti*.“¹⁰⁸ Hogenová

---

¹⁰² Patočka, J. Přirozený svět jako filosofický problém. Praha 1992, s. 88.

¹⁰³ Pelcová, N. Fenomén domova. Dostupné z <http://paideia.pedf.cuni.cz/index.php?search=domov%20&sid=2&search_btn=%20Vyhledat%20&lng=cs&lsn=10&jiid=16&jcid=125>

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Patočka, J. Přirozený svět jako filosofický problém. Praha 1992, s. 89.

¹⁰⁷ Hogenová, A. Jak pečujeme o svou duši? Praha 2008, s. 189.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 197.

dokonce říká, že v domově se všechny časy „*slíjí do jedné domovštiny*“¹⁰⁹ Jinými slovy, čas má ve vztahu k domovu jinou podobu, nelze pochopit jedinečnost domova na základě fyzikálně pojatého času. V přítomnosti je obsažena minulost a rozvrhuje se v ní budoucnost a to je důležité pro utváření domova.

V souvislosti s domovem je rovněž namístě zmínit, že v Patočkově pojetí konkrétní domov vyvstává v rámci společenství, společné vůle, vzájemné pomoci, spolužití, spoluprožívání, spolupráce.¹¹⁰ Opět se tak potvrzuje, že domov je spjat s druhými lidmi, s bližními a tudíž se vyznačuje blízkostí a ta činí domov domovem v pravém smyslu.

Nad problematikou domova uvažoval i Komenský. Poukazoval na existenci vlastního domova v nitru člověka. Pouze z tohoto místa podle něho může vzejít pravý domov. Právě Patočka se inspiruje u Komenského pohledu na domov a použije jeho obrat, že domov je „*společná hlubina bezpečnosti*.“¹¹¹

Na domov jako fenomén, který může člověk nosit ve svém nitru sebou, poukazuje i český herec, spisovatel a dramatik Jiří Voskovec. V jednom ze svých rozhlasových projevů, když pobýval v exilu a otázka domova pro něho tak byla velmi aktuální, pronáší slova hovořící za vše: „*Víte, ono se řekne, že jsme - vy právě tak jako já - ztratili domov, tedy rodnou zem. Prosím, to je pravda. Ztratili. Ale zase jsme našli svět. A potom, domov není nutně místo. Domov... domov je taky myšlení. A cit. A paměť. A zlost a radost a láska a hněv a vůbec všechno, co v nás je. To je vono. Domov je spíš, co je v nás, než v čem my jsme. To se dá nosit sebou a nikdo nám to nemůže vzít. A tohle to, co máme v téhle chvíli vy a já vespolek, v tomhle tom okamžiku, to co vy posloucháte a co já říkám, to je taky domov, náš jazyk je domov, ta řeč se dá rozhodit po celém světě jako síť, jen ji zatáhnout....*“¹¹² Je třeba zdůraznit a vynést na světlo Voskovcovu myšlenku, že domov je spíše to, co je v člověku, a nezáleží tak na tom, kde člověk zrovna pobývá. Domov může člověk nosit sebou a nikdo jiný se ho nemůže zmocnit a odebrat ho.

---

¹⁰⁹ Hogenová, A. Jak pečujeme o svou duši? Praha 2008, s. 197.

¹¹⁰ Patočka, J. Přirozený svět jako filosofický problém. Praha 1992, s. 119-120.

¹¹¹ Pelcová, N. Fenomén domova. Dostupné z

<http://paideia.pedf.cuni.cz/index.php?search=domov%20&sid=2&search_btn=%20Vyhledat%20&lng=cs&lsn=10&jiid=16&jcid=125>

¹¹² Voskovec, J. Síť Řeči. IN: Voskovec, J. *Relativně vzato* [CD]. Praha 2005.

Patočkova slova tuto jedinečnost domova příhodně vyjadřují: „*domov je cosi jako rozšířený organismus.*“¹¹³ Ostatně domov je fenoménem, který vyrůstá z nejbytotnějšího základu každého člověka a je „*prodloužením našeho těla.*“¹¹⁴

3.4 Domov jako intimní prostor

Podobně jako Patočka nazírá na domov i francouzský filosof, spisovatel Gaston Bachelard. Skrze fenomenologii a psychoanalýzu se tento znalec zachycení prostorů intimity v básnických dílech ve svém spisu *Poetika prostoru* zabývá intimními prostory, lépe řečeno, místy, kde člověk nejen pobývá, ale kde se mu dostává ochrany, bezpečí a klidu. Bachelard používá pojem dům, nikoliv domov. To však nic nemění na tom, že jeho nahlížení na dům jako intimní prostor se víceméně shoduje s Patočkovým pojetím domova. Bachelard nechce popisovat domy a není jeho cílem ani popsat typy bydlení, jako to dělá, podle jeho slov, geograf nebo etnograf, Bachelard směřuje hlouběji.

Slovy Bachelarda je dům „... *naším prvním vesmírem.*“¹¹⁵ Zkrátka domov je prvním útočištěm a světem člověka po narození, a proto předtím „*než je vržen do světa, (...) je člověk uložen do kolébky domu.*“¹¹⁶ Domov se tak stává prvním místem, kde se člověk uskutečňuje. Lidský život „*začíná dobře, jako uzavřený chráněný, zcela vlahý v lůně domu.*“¹¹⁷ Jinak řečeno, jakmile člověk přijde na svět, chrání ho před nebezpečím neznámého a cizího světa právě domov a s ním spjatí bližní, kteří ho obývají. V tomto okamžiku je očividná podobnost s Patočkou a jeho třemi životními pohyby, kdy domov náleží k prvnímu životnímu pohybu člověka. Život člověka tudíž začíná v bezpečí domova, v místě charakteristickém blízkostí a střetáváním generací a teprve z tohoto místa se člověku rozevírá svět.

Bachelard nazývá dům silou, která spojuje lidské myšlenky, vzpomínky a sny. Na vzpomínky a jejich těsný vztah k domovu poukazují i české filosofky Jaroslava Pešková a Ladislava Schücková. Podle nich v domově člověk zažil první úspěchy a zklamání. Lépe řečeno domov je „*místo, kde jsme dostali do ruky první klíče k životu a ke světu.*“¹¹⁸ S tím souvisí skutečnost, že člověk by byl bez domova

---

¹¹³ Patočka, J. Přirozený svět jako filosofický problém. Praha 1992, s. 113.

¹¹⁴ Hogenová, A. Jak pečujeme o svou duši? Praha 2008, s. 185.

¹¹⁵ Bachelard, G. Poetika prostoru. Praha 2009, s. 30.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 32.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Pešková, J a Schücková, L. Já, člověk: jak dělat vědu o člověku dnes a zítra. Praha 1991, s. 88.

rozptýlenou bytostí, což potvrzují slova Hogenové, v domově není „rozptýlenost, jež je všude a dnes více, než kdy jindy.“¹¹⁹ Proto je domov spjatý s blízkostí, jen skrze domov a blízkost lze překonat problém rozptýlenosti a roztržitého dnešního člověka.

„*Dům ochraňuje člověka v bouřích nebe i v bouřích života*“, říká Bachelard a hned na to dodává krásnou myšlenku, kterou je nutné vyzdvihnout na světlo, domov „*je duší i tělem*.“¹²⁰

Velkou důležitost připisuje Bachelard rodnému domu. „*Rodný dům je v nás však vedle vzpomínek zapsán také fyzicky*.“¹²¹ Tuto skutečnost Bachelard uvádí na příkladu: „*I po dvacetileté nepřítomnosti a navzdory všem anonymním schodištím bychom znovuobjevili reflexy „prvního schodiště“ a neklopýtli bychom na onom poněkud vysokém schodu. Celé bytí domu by se rozvinulo, věrné naší bytosti. Stejným pohybem bychom otevřeli vzájemící dveře a beze světla vyšli na vzdálenou půdu. I ta nejmenší západka nám zůstala v rukách*.“¹²² Rodný dům provází člověka po celý jeho život, i přestože později obývá domy jiné, po návratu do původního domu „*býváme velice překvapeni, že ty nejjemnější pohyby, první pohyby, jsou náhle živé a dokonalé*.“¹²³ Potvrzuje se, že tělo nezapomíná a naopak pamatuje si své prvotní útočiště velice dobře. Domov se totiž do těla doslova vryje a člověk, aniž by o tom věděl, domov stále nosí sebou. Jak již bylo řečeno, domov je prodloužením lidského organismu.

Pešková a Schücková se o této jedinečnosti domova také zmiňují. Domov má „*vždycky svou tvář, kterou si ponese životem i po přestavbě koutu, kde jsme byli doma*.“¹²⁴

3.5 Domov jako hodnota

Završit a dokreslit problematiku fenoménu domova v pojetí Jana Patočky má zamýšlení se nad filosofickým příspěvkem *Domov jako hodnota dle Jana Patočky a*

---

¹¹⁹ Hogenová, A. K fenomenologii domova a jinakosti. Dostupné z <<http://nb.vse.cz/kfil/elogos/miscellany/hogen-00.htm>>

¹²⁰ Bachelard, G. Poetika prostoru. Praha 2009, s. 32.

¹²¹ Tamtéž, s. 39.

¹²² Tamtéž.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Pešková, J a Schücková, L. Já, člověk: jak dělat vědu o člověku dnes a zítra. Praha 1991, s. 88.

Otto Friedricha Bollnowa¹²⁵ od Stanislava Starka. Jak je z názvu zjevné, autor se zaměřuje na téma domova jako hodnoty nejen u českého filosofa, ale i u německého filosofa, který na Patočku navazuje. Stark jejich pojetí fenoménu domova srovnává a zamýšlí se nad domovem a jeho působením v každodenním životě člověka.

K fenoménu domova patří hodnotovost. „*Domov je nutně hodnotou pro lidský život (...) a on sám jako hodnota dává i hodnotu samotnému životu.*“¹²⁶ Je vhodné vynést na světlo myšlenku, že jedině skrze domov si člověk uvědomí hodnotu svého vlastního života. Život člověka je tudíž spjat s domovem víc než se na první pohled může zdát.

Postmoderní doba se vyznačuje nejistotou, která životu člověka nesvědčí, a proto Bollnow hledá jistoty a v rámci hledání těchto jistot se snaží zdůvodnit smysl lidské existence. Právě ony jistoty nachází Bollnow v domově. Podle Starka se však německý filosof nevěnuje pouze domovu, ale i domu, jako místu a prostředí, kde člověk buduje a vytváří svůj domov. Rozlišuje tedy dům a domov. Zatímco dům je prostorem k bydlení a je základem domova, tak domov stejně jako u Patočky je podle Bollnowa místem, kde se člověk nejen cítí doma a dobře, ale kde rovněž nachází jistotu a bezpečí.¹²⁷

S hledáním jistot úzce souvisí i mravní odpovědnost, do které mimo jiné patří odpovědnost nejen za sebe samého, ale hlavně za druhé, s nimiž člověk žije a buduje společný domov. Domov jedinec nevytváří jen pro sebe, ale i pro druhé.¹²⁸ S domovem tudíž souvisí i odpovědnost a v dnešní době nejistot, tato skutečnost platí stále více. Člověk je odpovědný za vytváření společného útočiště bezpečí a blízkosti.

Je třeba zmínit, že Bollnow chápe domov relativně, a tudíž domov podle něho není absolutní zárukou jistoty v životě člověka, ani v rámci domova není člověk totiž plně ochráněn před nebezpečím a nástrahami, které může na cestě životem potkat a prožít. I přesto je, slovy Bollnowa, život člověka určen hledáním a vytvářením domova. Skrze vlastnění a nalezení domova se totiž člověk uskutečňuje

---

¹²⁵ Stark, S. Domov jako hodnota dle Jana Patočky a Otto Friedricha Bollnowa. In: Hogenová, A. a Pelcová N. Hodnoty ve výchově, umění a sportu. Praha 2007.

¹²⁶ Tamtéž, s. 57-58.

¹²⁷ Tamtéž, s. 59.

¹²⁸ Tamtéž, s. 59.

a poznává sám sebe a nachází tak alespoň jednu z jistot svého života.¹²⁹ Jinak řečeno, člověk prostřednictvím domova lépe porozumí sám sobě a toto sebeporozumění mu může pomoci úspěšně čelit nejistotám, jež ho provází životem. V dnešní době je tudíž domov obzvláště důležitým fenoménem lidského života a tuto skutečnost je dobré mít stále na paměti.

Bollnow vycházejíc z existencialistické filosofie a zároveň z dialektiky klade proti nejistotě lidské existence možnost nalezení jistoty. „*Jistota a nejistota, zakořeněnost a vykořeněnost dle něho provázejí naši existenci, náš pobyt, náš život, ale je na nás, zda jsme schopni najít stabilizující moment právě v domově jako východisku našeho bezpečí, naší zakotvenosti v životě. Takováto zakotvenost se pak může stát zakotveností v širším prostoru.(...)Dům chápe jako centrum, z něhož vycházíme při konstituování jistoty našeho bytí vztahujícího se k domovu pojatému širěji, dokonce se tak dle něho nabízí možnost považovat za domov celý svět, získat jistotu domova bydlením ve světě.*“¹³⁰

Ve středu zájmu Bollnowa se objevuje otázka prostoru, v němž je dům situován, a samotného fenoménu domova. U Bollnowa stejně jako u Patočky je domovem i to, co přesahuje hranice domu. Domov není tudíž pouze to, co je určeno hranicemi domu jako prostoru, který člověk obývá. Lépe řečeno, Bollnow poukazuje na domov v širším smyslu, tudíž domovem se stává i okolí místa, kde člověk žije a kde má onen dům, to znamená čtvrť, obec, město, krajina, stát.¹³¹

Tento vztah vnějšího světa, přírody a vnitřního světa, domova vymezuje Bollnow jako „*spojitost, otevřenost prostoru domu do ostatního prostoru, především do zeleně spojené s existencí přírodního prostředí, do něhož je dům zasazen.*“¹³² Německý filosof odmítá striktní oddělení domu a přírody, neboť ta je nezbytnou součástí domova. Přesněji řečeno, domovem není pouze dům, v němž člověk žije, ale rovněž město, krajina a v nejširším vnímání i svět. Podle Starkových slov vyzývá Bollnow člověka, aby usiloval o spojení přírody a domu. Jelikož díky tomu se podle něj může člověk vymanit z pochybností o smyslu života a získat tak stabilitu a najít zakotvenost svého života. Lidská bytost má tudíž tři úkoly, kam má

---

¹²⁹ Stark, S. Domov jako hodnota dle Jana Patočky a Otto Friedricha Bollnowa. In: Hogenová, A. a Pelcová N. Hodnoty ve výchově, umění a sportu. Praha 2007, s. 60.

¹³⁰ Tamtéž, s. 61.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Tamtéž.

směřovat. Prvním úkolem je nalézt domov, tedy jistotu a bezpečí. Druhým úkolem je zůstat otevřen okolnímu světu a neutíkat před okolním světem do vnitřního prostoru. Třetí a poslední úkol navazuje na oba předchozí a člověk má podle Bollnowa hledat cesty k vnějšímu světu.¹³³

Je třeba uvést, že na základě protikladu domova, známého, blízkého a cizoty, neznámého, vzdáleného se vytváří hodnota domova. Rozpor mezi domovem a cizotou lze překonat takzvaným zdomácněním světa jako celku. Podle Bollnowa by bylo ideální dosáhnout toho, kdyby člověk byl doma v celém kosmu a domovem tak pro něho nebylo jen místo, kde stojí jeho dům, ale domovem by se stala přímo celá planeta Země. Je zde očividná podobnost pojetí domova u Patočky a Bollnowa.¹³⁴

Stark ukázal, že Bollnow spojuje domov s problematikou jistoty a že v mnohém navázal na Patočku. Rovněž tento německý filosof některé myšlenky rozpracoval jiným směrem. Především rozvedl myšlenku domu jako prostoru k bydlení a zamýšlel se zevrubněji nad okolím domu.

V závěru je vhodné pronést, že domov je důležitou životní hodnotou a jakýmsi přístavem, kam se člověk uchyluje před nejistotou a vratkostí vnějšího světa. Ne nadarmo se říká můj dům, můj hrad. Domov však není samozřejmost, je nutné o něj pečovat a mít na paměti skutečnost, že domov se neváže k aktuální pozici člověka, ale člověk ho nosí vždy sebou.

Je v dnešní době možné prožívat domov po patočkovsku? Ano, je to možné. Každý člověk však musí začít sám u sebe.

---

¹³³ Stark, S. Domov jako hodnota dle Jana Patočky a Otto Friedricha Bollnowa. In: Hogenová, A. a Pelcová N. Hodnoty ve výchově, umění a sportu. Praha 2007, s. 61-62.

¹³⁴ Tamtéž, s. 62.

4 Domov v pojetí Martina Heideggera

„Básnický bydlí člověk“ a „řeč je domem bytí“ opakuje často ve svých dílech Heidegger. Je tudíž nezbytné pobýt nad jeho myšlenkami osvětlujícími fenomén domova.

Než však bude pojednáno o básnickém bydlení a s ním souvisejícím domovem, bude nutné zastavit se spolu s Heideggerem u promýšlení součtveří, věci, blízkosti a zejména se zaměřit na řeč. Ačkoli se to na první pohled nejeví, řeč a domov spolu souvisí.

Hluběji bude promyšlena řeč básnická a s ní související básnění a na první pohled s básněním neslučitelné slovo bydlení.

V této části práce budou hledány odpovědi na tři otázky: *Jak řeč souvisí s fenoménem domova? Co znamená „bydlet básnický“? Je možné, aby dnešní člověk bydlel básnický?*

4.1 Součtveří

Než bude osvětleno Heideggerovo pojetí domova, je nezbytné promyslet filosofovy myšlenky z přednášky nazvané *Das Ding*¹³⁵ (česky Věc), jejímž tématem je mimo jiné fenomén blízkosti a s ním související součtveří.

Působením technického vývoje a pokroku se „*Vzdálenosti v čase a prostoru neustále zmenšují*.“¹³⁶ Těmito slovy zahajuje Heidegger svou přednášku a záhy upozorňuje na skutečnost, že odstraňování veškerých vzdáleností nevytváří blízkost, jak by se dalo očekávat, ale naopak, blízkost se člověku oddaluje. „*Co je to blízkost, jestliže nám přesto, že i nejdlejší vzdálenosti byly zkráceny na minimum, neustále uniká? Co je to blízkost, když ji toto neúnavné odstraňování vzdáleností dokonce zapuzuje? Co je to blízkost, že když ji není, chybí i dálky? Co se to děje, když právě proto, že se odstranily velké vzdálenosti, je všechno stejně daleko a stejně blízko? Co je to za jednotvárnost, v níž nic není ani daleko ani blízko, ale jaksi bez odstupu?*“¹³⁷ táže se naléhavě Heidegger a záhy konstatuje: „*Všechno se slévá v jednotvárný nedostatek jakéhokoli odstupu.(...) a navzdory všemu překonávání*

---

¹³⁵ Heidegger, M. *Básnický bydlí člověk*. Praha 2006, s. 7-37.

¹³⁶ Tamtéž, s. 7.

¹³⁷ Tamtéž, s. 7-8.

*vzdáleností stále chybí blízkost toho, co jest.*¹³⁸ Tato slova kromě jiného vhodně vystihují život současného člověka a jeho pobyt na světě. Problematika blízkosti a dálky je stále aktuálnější. Zatímco během Heideggerova života vrcholilo odstraňování dálek hlavně v letecké přepravě a v televizi, dnešní doba je charakteristická pokrokem informačních a komunikačních technologií, které se rovněž podílí na neustálém přibližování dálek. Je však potřeba si uvědomit, že tento technický pokrok spěje spíše k mizení a vytrácení opravdové blízkosti. Heideggerovy otázky je tudíž nutné promyslet hlouběji.

Bytnost blízkosti hledá Heidegger skrze to, co je člověku v blízkosti a to jsou podle něho věci. Jako příklad věci k úvaze si zvolí džbán¹³⁹ a právě prostřednictvím džbánu Heidegger důrazně poukazuje na rozdíl mezi věcí a předmětem a zároveň na odlišnosti mezi filosofickým a vědeckým přístupem k věci. Podle Heideggera se věda pokouší onen džbán naplněný vínem člověku odebrat a snaží se ho nahradit nádobou s dutým prostorem, který zaujímá kapalina. Vědeckou terminologií řečeno, džbán se stal nádobou a předmětem z hlíny a víno se stalo pouhou kapalinou zaplňující onen dutý prostor nádoby.¹⁴⁰ Je očividné, že věda se vzdaluje každodennímu světu, lidskému prožívání a nebere v úvahu přirozený svět. O tom psal i Jan Patočka. Jinými slovy, Heidegger upozorňuje na to, že věda nezkoumá věci jakožto věci a oddaluje se tak světu, v němž člověk žije, miluje, pracuje a umírá. Heidegger se stejně jako ostatní fenomenologové snaží dostat k věcem samým. Což se projevuje i v jeho slovech o džbánu a jeho bytnosti.

Heidegger nepřijímá vnímání věci jako předmětu a odmítá vědecké nazírání na věci jako jediné přípustné. Naopak směřuje k bytnosti věci a skrze džbán se snaží poukázat na to, že džbán může člověk chápat nejen jako nádobu uchovávající nápoj, ale džbán může nabývat různých významů a vztahovat se k různým okamžikům lidského života, například k pití vína, k hostinnému nalévání, k pohoštění nebo

---

¹³⁸ Heidegger, M. *Básnický bydlí člověk*. Praha 2006, s. 8.

¹³⁹ „*Heidegger si džbán pravděpodobně nevybírál za příklad věci proto, že se na něm snadno předvede jím zamýšlené ukázání náhlostní povahy temporálně založeného bytí jakožto prosté jednoty součtveří země a nebe, božských a smrtelných. Heidegger si s velkou pravděpodobností džbán vybírá programově proti Descartesem založenému novověkému matematickému zpředmětnění věci, která jakožto věc není vůbec připuštěna.*“ Novák, A. Heidegger a prázdno. In: Novotný, J. a Ladislav Benyovszky, ed. *Člověk mezi rozprostraněností a krajinou: studie k rozmanitosti chápání prostoru*. Praha 2008, s. 76.

¹⁴⁰ Heidegger, M. *Básnický bydlí člověk*. Praha 2006, s. 7-37. a Vaňková, I. *Nádoba plná řeči*. Praha 2007, s. 13.

k příjemným chvílím s přáteli. Tyto chvíle lidského pobývání souvisí s domovem, jinými slovy džbán je součástí domova.

Heidegger se tedy obrací k básnickému nazírání na věci a táže se, co dělá džbán džbánem a co je bytností džbánu. Shledává, že to co činí džbán džbánem je prázdnota a věčnost nádoby spočívá v pojímajícím prázdnu. Džbán jako nádoba přijímající a rozlévající shromažďuje zemi, nebe, smrtelné a božské. Tudiž skrze džbán a jeho pojímavost Heidegger dospěje k tzv. součtveří či čtveřině.¹⁴¹ „*Věcníc, dává věc prodlévat oněm čtyřem, jež jsou zajedno, zemi a nebi, božským a smrtelným, v jednoduché semknutosti jejich součtveří, z nich samých jednotného.*“¹⁴² Věci v sobě shromažďují součtveří. To znamená, že každá věc shromažďuje a nechává v sobě prodlévat čtveřinu, tj. nebesa, zemi, božské a smrtelné, odkazujíc tak k jednoduché semknutosti a tudíž k celku světa.

Přesněji a výstižně řečeno slovy Heideggera „*Padající sníh uvádí člověka pod nebesa šerící se do noci. Klekání uvádí lidi jako smrtelné před božské. Dům a stůl vízí smrtelníky k zemi. Jmenované věci, takto svolány, u sebe shromažďují, usebírají nebesa a zemi, smrtelníky a božské.(...)Věci u sebe nechávají prodlévat součtveří oněch čtyř.*“¹⁴³

Motiv součtveří souvisí s fenoménem blízkosti a onu podstatu blízkosti Heidegger našel v bytnosti džbánu jako věci a postupně tak spěje k závěru, že věc věcníc přibližuje nebe a zemi, božské a smrtelné a „*přivádí je v jejich dálkách k sobě blízko.*“¹⁴⁴ Zároveň sděluje: „*Blízkost uchovává dálku.*“¹⁴⁵ Jinými slovy, ve věci pobývá blízkost, která potřebuje dálku a naopak dálka potřebuje blízkost, stejně tak domov potřebuje cizotu a cizota domov.

Z Heideggerových myšlenek je zjevné, že věci a svět se také potřebují. Věci dokonce zdomácnují pobývání člověka na zemi a díky nim se člověku země stává domovem, svět má pak smysl.¹⁴⁶ Přesněji řečeno, svět „*skýtá věcem jejich bytnost.*“

---

¹⁴¹ Novák, A. Heidegger a prázdno. In: Novotný, J. a Ladislav Benyovszky, ed. Člověk mezi rozprostraněností a krajinou: studie k rozmanitosti chápání prostoru. Praha 2008, s. 79-83. a Heidegger, M. Básnický bydlí člověk. Praha 2006, s. 7 -37.

¹⁴² Heidegger, M. Básnický bydlí člověk. Praha 2006, s. 29.

¹⁴³ Tamtéž, s. 61.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 29.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Heidegger, M. Básnický bydlí člověk. Praha 2006, s. 65. a Pětová, M. Součtveří, věc a prostor. In: Benyovszky, L. et al. Fenomenologické studie k prostorovosti 1. Praha 2005, s. 164.

Věci vytvářejí svět. Svět skýtá věci. “¹⁴⁷ Kromě toho věci a svět nestojí vedle sebe, nýbrž se navzájem prostupují.

Bylo zjištěno, že téma součtveří je důležitou myšlenkou pro pochopení filosofových úvah vztahujících se k bydlení a domovu. Domov tedy není předmětem, je naopak počátkem rodícím se vždy poprvé. Heideggerovými slovy v sobě shromažďuje součtveří. To znamená, že nechává v sobě prodlévat čtveřinu, tj. nebesa, zemi, božské a smrtelné, odkazujíc tak k jednoduché semknutosti a tudíž k celku světa.

Tato slova hovoří za vše: „*Domov není objekt, není ani představou – je celkem, skrz který ustavujeme všechny své vztahy ke světu.*“¹⁴⁸ V dnešní době je tudíž více než nutné, aby člověk měl stále na paměti myšlenku: „*Bydlet neznamená platit činži, znamená to především uzdravovat zemi jako celek.*“¹⁴⁹

4.2 Řeč jako dům bytí

Ze samotného názvu této části je zjevné, že se myšlenky budou ubírat směrem k přirozenosti člověka a tou je řeč. Člověk je živá bytost schopná řeči, tu má od přírody. Heideggerovými slovy: „*Mluvíme, když bdíme, mluvíme ve snu. Mluvíme stále; i tehdy, když nepronášíme ani slovo nahlas, nýbrž jen nasloucháme nebo čteme, dokonce i tehdy, když ani výslovně neposloucháme, ani nečteme, nýbrž jsme pohrouženi do práce nebo se oddáváme nečinnosti. Pořád nějakým způsobem mluvíme.*“¹⁵⁰ Mluvit neboli být v řeči je tedy pro lidské bytosti přirozená činnost patřící bytostně k lidskému životu.

Je na místě hledat odpověď na otázku: *Jak řeč souvisí s fenoménem domova?* Zpočátku je třeba si uvědomit, že každá lidská bytost se narodí do určitého jazykového prostředí, které později ovlivňuje její myšlení, komunikaci, vnímání světa a orientaci v něm. Přesněji řečeno: „*Odmalička vrůstáme do určitého jazykového společenství. Právě ono specificky rozvíjí a spoluutváří naši kognitivitu a zabydluje nás v řeči. Pokud řeč, zejména v tom nejcitlivějším věku, člověk od okolí nedostává, jeho život to většinou citelně poznamená.*“¹⁵¹ Jako příklad stojí za

---

¹⁴⁷ Heidegger, M. *Básnický bydlí člověk*. Praha 2006, s. 65.

¹⁴⁸ Hogenová, A. *Jak pečujeme o svou duši?* Praha 2008, s. 194.

¹⁴⁹ Hogenová, A. *Fenomén domova*. Praha 2013, s. 268.

¹⁵⁰ Heidegger, M. *Básnický bydlí člověk*. Praha 2006, s. 45.

¹⁵¹ Vaňková, I. *Nádoba plná řeči*. Praha 2007, s. 16.

připomenutí například neslyšící děti, „*keré nemají včas k dispozici žádný jazyk; pak v tomto smyslu opravdu nemají kde bydlet, nemají jak a kde ukotvit svou kognitivitu, aby se mohla dál a dál rozvíjet; a toto bezřečí je podobně zlé jako bezdomoví.*“¹⁵² Každé dítě potřebuje, aby se mu dostávalo řeči. Ta je totiž pro něho stejně jako jeho matka a otec důležitou kotvou prvního životního pohybu, o kterém ve svých dílech mluví Patočka. Ukazuje se zde pozornostihodná analogie domova a řeči. Je nutné se tedy na chvíli zastavit a otázku sepětí domova a řeči promyslet hlouběji.

Heidegger nechápe řeč pouze jako zvukový projev člověka sloužící k přenosu informací a jako nástroj k dorozumívání. Právě řeč podle něj člověku umožňuje, aby byl člověkem. Jinými slovy, řeč pro Heideggera není pouhým prostředkem komunikace, naopak, řeč je pro něho něčím víc.

Kromě toho řeč má nesmírný vliv na člověka, který skrze ni vnímá a objevuje svět. Pobývání člověka „*se odehrává v médiu řeči, která projasňuje svět, věci a lidi navzájem, umožňuje porozumění a komunikaci s druhými.*“¹⁵³

„*Kdykoli a jakkoli člověk mluví, vždy je to možné jen tak, že již předtím řeč poslouchá. (...) Člověk mluví na základě té řeči, již je přiřčeno jeho bytování. Tuto řeč nazýváme mateřštinou.*“¹⁵⁴ Těmito slovy Heidegger poukazuje na první řeč, s níž se člověk setkává a to je mateřská řeč. Ta provází lidské bytosti během každé etapy jejich života, to znamená v dětství, v dospívání, v dospělosti a ve stáří, a dokonce i ve chvílích, kdy dojde ke změně místa pobytu a spolu s ním jazykového prostředí. Mateřština je prostoupena minulostí, poznatky předchozích generací a zároveň přítomností současných generací a člověka samého. Heidegger tedy při promýšlení řeči má na mysli primárně řeč mateřskou.

Mateřská řeč je charakteristická v porovnání s cizím jazykem srozumitelností, rozuměním, bezpečím a pohodlím. Samotná mateřština se váže nejen k dětství, k matce, a k rodině, ale také k domu, krajině, zemi.¹⁵⁵ Rozhlasový projev Jiřího Voskovce uvedený výše rovněž poukazuje na pevný vztah domova a

---

¹⁵² Vaňková, I. Nádoba plná řeči. Praha 2007, s. 16.

¹⁵³ Pelcová, N. Fenomén domova. Dostupné z <http://paideia.pedf.cuni.cz/index.php?search=domov%20&sid=2&search_btn=%20Vyhledat%20&lng=cs&lsn=10&jiid=16&jcid=125>

¹⁵⁴ Heidegger, M. Básnický bydlí člověk. Praha 2006, s. 171.

¹⁵⁵ Vaňková, I. Nádoba plná řeči. Praha 2007, s. 15 -17.

mateřštiny. Přesněji řečeno: „*Právě v mateřské řeči jsme doma.*“¹⁵⁶ Tato slova krásně vystihují spojitost domova a řeči. Toto osvětlení však nestačí, je třeba se ještě chvíli fenoménem řeči zabývat.

„*Ruka má tělo, řeč má ruku a bytí má celého člověka,*“¹⁵⁷ píše tato krásná slova Heidegger v různých částech svého díla. Řeč a bytí se propojují. Bytí na rozdíl od jsoucen není předmětem a nedá se ani představit. Slovy Hogenové: „*Stojíme ve veškerenstvu proti nepochopitelnosti a nevnímání bytí samého a jako jediní jsme propojeni s tímto zvláštním fenoménem.*“¹⁵⁸ Člověk je jediná bytost na planetě, která ví o bytí. Tuto skutečnost nejlépe vyjadřují Heideggerova slova: „*Člověk je pastýřem bytí.*“¹⁵⁹ Zatímco lidská bytost ví o bytí, zvířata nikoli, jelikož aby mohla vědět o bytí, musela by být schopná řeči, tedy mluvit.¹⁶⁰

Jak již bylo řečeno, bytí není objektem, člověk na bytí nemůže položit ruku, může ho jen myslet. Heidegger dokonce řekne: „*Řeč je domem bytí, v jehož přístřeší bydlí člověk.*“¹⁶¹ Řeč je zde chápána jako to, co člověku odkrývá skutečnost.¹⁶² Jinými slovy, bytí bydlí v řeči a právě v řeči se projevuje bytí. Z filosofových slov vyplývá, že přiřazuje řeč primárně k bytí, nikoliv přímo k člověku. Zároveň stojí v Heideggerově myšlence za povšimnutí slovo *dům*, to je „*místo v němž se nachází ohňový střed světa.*“¹⁶³ Podle Hogenové v tomto ohňovém středu světa jsou lidské bytosti nejvíce u sebe samých beze strachu z ohrožení.

Bylo pojednáno o sepětí domova a řeči, která v Heideggerově pojetí není pouze prostředkem komunikace, naopak je něčím mnohem víc. „*Řeč je květem úst, vykvétá v ústech, ale člověk „koření“ v zemi, kde je jeho domov.*“¹⁶⁴ Tato slova krásně vystihují vzájemný vztah řeči a domova. Jinými slovy, řeč a domov k sobě patří. Mateřská řeč člověka je tudíž také domovem, a proto je potřeba o ni pečovat.

---

¹⁵⁶ Vaňková, I. *Nádoba plná řeči*. Praha 2007, s. 17.

¹⁵⁷ Hogenová, A. *Jak pečujeme o svou duši?* Praha 2008, s. 186.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ Heidegger, M. *O humanismu*. Rychnov nad Kněžnou 2000, s. 33.

¹⁶⁰ Hogenová, A. *Jak pečujeme o svou duši?* Praha 2008, s. 186.

¹⁶¹ Heidegger, M. *O humanismu*. Rychnov nad Kněžnou 2000, s. 7.

¹⁶² Konečná, M. *Řeč a rozumění: poznámky k filosofické a teologické hermeneutice H.-G.*

Gadamera, G. Ebelinga a E. Fuchse. Brno 2007, s. 45.

¹⁶³ Hogenová, A. *Jak pečujeme o svou duši?* Praha 2008, s. 186.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 185.

4.3 Básnický bydlí člověk na zemi

Je známo, že Heidegger se zamýšlel intenzivně nad problematikou řeči, zejména se však věnoval řeči básnické, a proto bude v této chvíli vhodné se zastavit právě u básnění a bydlení, jimž věnuje filosof značnou pozornost v přednášce založené na verších německého lyrika Friedricha Hölderlina a nazvané *Básnický bydlí člověk*, kde se setkává Hölderlinovo básnění s Heideggerovým myšlením.

„Na naše bydlení doléhá bytová nouze,“¹⁶⁵ uvádí Heidegger a záhy dodává, že „je naše dnešní bydlení štváno prací, těká ve spěchu za prospěchem a úspěchem, propadá svodům zábavního průmyslu a rekreační mašinerie.“¹⁶⁶ Tato slova ukazují na nebezpečí skýtající se ve spěchu a ovlivňující tak nepříznivě bydlení dnešního člověka. O nebezpečí spěchání hovoří ve svém spisu i Hogenová: „Co dnešního člověka doslova zabíjí, je spěch.“¹⁶⁷ Člověk nedokáže čekat a neumí naslouchat, je pro něj nepředstavitelné zastavit se, neustále se honí a jeho život připomíná ustavičné závodění, pak dochází k tomu, že je člověk odváděn od sebe samého. Takový člověk potřebuje domov víc, než se na první pohled může zdát, protože opravdový domov, který si nosíme v sobě, slovy Hogenové: „je místem pro bytostné zastavení tohoto spěchu.“¹⁶⁸

Před tím než bude uvažováno o Hölderlinových slovech, je nezbytné zde uvést jeho působivé verše:

„Pln zásluh, leč přece básnický bydlí
Člověk na této zemi.“¹⁶⁹

Heidegger veden verši Hölderlinovými zamýšlí se nad bydlením člověka ve světě a poukazuje na schopnost básnění: „teprve básnění nechává bydlení být bydlením.“¹⁷⁰ Bytnost básnictví se však podle Heideggera upořádá. Poezie je vnímána jako fantazijní únik do neskutečnosti a stává se pouhou součástí evropské literatury, toto opominání podstaty básnictví filosof odmítá. Heidegger si totiž uvědomuje, že poezie je něčím víc, a proto je podle něho nutné vrátit se ke slovům

---

¹⁶⁵ Heidegger, M. *Básnický bydlí člověk*. Praha 2006, s. 83.

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ Hogenová, A. *Fenomén domova*. Praha 2013, str. 37.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 257.

¹⁶⁹ Heidegger, M. *Básnický bydlí člověk*. Praha 2006, s. 91.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 87.

básníka. Lze si podle něho snadno představit, že básníci občas bydlí básnicky, a postupně tak uvažuje nad tím, zda může také každý člověk bydlet básnicky.¹⁷¹

Hölderlinova slova „...*básnicky bydlí člověk*...“¹⁷² mluví o bydlení člověka v jiném smyslu, než jak je dnes běžně vnímáno. Přesněji řečeno, Hölderlin nepopisuje stav dnešního bydlení a sloveso bydlet v jeho pojetí nevyjadřuje mít obydlí. Navíc z Hölderlinových a Heideggerových slov je zřejmé, že básnění a bydlení nejsou navzájem neslučitelné, jak by se mohlo na první pohled zdát. Naopak, snesou se. Podle Heideggera jedno druhé nese, bydlení spočívá na básnění. Heidegger se tak odvrací od běžné představy o bydlení, která znamená mít přístřeší, jako příklad uvádí obvyklý model způsobu života, člověk bydlí na venkově a pracuje ve městě, popřípadě cestuje a bydlí pokaždé jinde. Německý filosof směřuje hlouběji a snaží se ukázat na základě svých úvah, že teprve básnění nechává člověka bydlet opravdově.¹⁷³ Jinými slovy, aby člověk dosáhl opravdového domova, kde se bude cítit přijat a bude u sebe samého, žít ze sebe, ze svého pramene, neobejde se bez básnění.

Bydlení smrtelníků je básnické, neboli člověk pobývá na zemi básnicky, pronáší na několika místech svých úvah Heidegger vycházejíc z Hölderlina. V tomto vnímání bydlení se ukázal jeho odklon od vědeckého pojetí lidského bydlení, které není vnímáno jako pouhý sociologický nebo architektonický pojem ani jako přístřešek a prostor k obývání, který si člověk vyšperkuje zajímavými doplňky, zařídí originálním nábytkem a zvelebí podle nejnovějších trendů. Přesněji řečeno, pro Heideggera opravdový domov neznámá místo úkrytu sloužící k přespávání a pobývání, když není člověk zrovna v zaměstnání nebo na cestách. Domov u něho má ontologický význam.

„*Pln zásluh, leč přece básnicky bydlí Člověk na této zemi*...“¹⁷⁴ Z těchto slov je zjevné, že člověk se mnoho zasloužil o své bydlení a z toho vyplývá, že k lidskému bydlení nutně patří budování, o němž Heidegger hlouběji uvažuje a poukazuje na to, že je třeba rozlišovat mezi dvěma druhy lidského budování. To je za prvé budování ve smyslu pečování (z latinského *colere* a *cultura*), člověk během pobývání na Zemi pečuje o to, co samo roste anebo dozrává ze země, tedy člověk

---

¹⁷¹ Heidegger, M. *Básnicky bydlí člověk*. Praha 2006, s. 83-87.

¹⁷² Tamtéž, s. 83.

¹⁷³ Tamtéž, s. 83-87.

¹⁷⁴ Heidegger, M. *Básnicky bydlí člověk*. Praha 2006, s. 91.

obdělává to, co mu poskytla příroda, a za druhé budování ve smyslu zhotovování (z latinského *aedificare*), člověk se zaslouhuje o to, co by bez něho jinak nemohlo být zhotoveno.¹⁷⁵ Zatímco první význam budování se vztahuje k péči a pěstění o přírodní zdroje, druhý význam budování se pojí k tomu, co člověk sám postavil nebo vytvořil a co by bez jeho přičinění nemohlo vůbec vzniknout.

Heidegger si je vědom významu budování ve smyslu *aedificare* pro lidské bydlení, avšak upozorňuje na nebezpečí toho, že toto budování plnicí potřeby bydlení nenaplnuje bytnost bydlení, což vhodně vyjadřují i slova Pelcová: „*Naopak, člověk propadlý megalomanským plánům zmocňování tvorby, honby za zásluhami a majetkem se vzdaluje tomu jakoby pravému bydlení („bydlení na této zemi“)*“.¹⁷⁶ Jinak řečeno, Heidegger odmítá budování upřednostňující materiální zařizování příbytků a uvědomuje si, že pouhým přetvářením obydlí člověk nesměruje k pravému bydlení, naopak se mu oddaluje.

Heidegger promýšlí bydlení hlouběji a píše: „*Avšak bydlení je člověk schopen jenom tenkrát, když již vybudoval, buduje a setrvává v předsevzetí budovat jinak*“.¹⁷⁷ Jinak řečeno, bydlení v pravém smyslu je člověk schopen jen tehdy, když už začal budovat, bydlet a zejména myslet jinak. To znamená, je třeba, aby se myšlení člověka proměnilo a otevřelo jinému způsobu budování a s ním souvisejícímu bydlení. Člověk by si měl uvědomit, že v životě nejde o pouhé zařizování a vybavování příbytku. To totiž není pravé bydlení. Jiný způsob budování se vztahuje právě k onomu básnění.

Co znamená pro Heideggera básnění? „*Básnění nevzlétá nad zem a nepřekračuje ji, aby ji opouštělo a vznášelo se nad ní. Básnění přivádí teprve člověka na zem, vede ho k ní, a tak ho uvádí k bydlení*“.¹⁷⁸ Jinak řečeno básnické bydlení neodpoutává člověka od země, jak by se mohlo jevit. Sám Hölderlin se tomuto možnému mylnému vyložení slov básnění a básnické snaží vyhnout ve

---

¹⁷⁵ Heidegger, M. *Básnický bydlí člověk*. Praha 2006, s. 89 a Pelcová, N. *Fenomén domova*.

Dostupné z

<http://paideia.pedf.cuni.cz/index.php?search=domov%20&sid=2&search_btn=%20Vyhledat%20&lng=cs&lsn=10&jiid=16&jcid=125>

¹⁷⁶ Pelcová, N. *Fenomén domova*. Dostupné z

<http://paideia.pedf.cuni.cz/index.php?search=domov%20&sid=2&search_btn=%20Vyhledat%20&lng=cs&lsn=10&jiid=16&jcid=125>

¹⁷⁷ Heidegger, M. *Básnický bydlí člověk*. Praha 2006, s. 91.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 91.

svých verších slovy: „*básnický bydlí Člověk na této zemi.*“¹⁷⁹ Je zřejmé, že básnění přivádí člověka na zem a odtud tak člověk může vzhlížet k nebesům.

Básník Hölderlin charakterizuje v jednom ze svých dopisů určeném jeho matce básnictví jako tu nejnevinnější činnost. Ptá se, proč právě básnictví má tolik odpůrců a pochybovačů. „*Protože nepřináší jistotu, ale cestu, stezky, stezičky, mosty a bloudění na nich jako jedinou možnost, jak žít z vlastního pramene.*“¹⁸⁰ Toto nejisté putování na cestě životem provázané hledáním, blouděním a nejistotou, odmítá dnešní člověk hrnoucí se za výkony a vyžadující jistoty. Básnění se tak často dostává na vedlejší kolej.

Vedle toho Heidegger přirovnává básnění k měření, proměřování. Doslova tvrdí, že básnění je opatřováním míry pro bydlení člověka v pravém smyslu.¹⁸¹ „*Neboť člověk bydlí tak, že prochází a proměřuje ono „na zemi“ a „pod nebem“.*“¹⁸²

Právě básník přivádí člověka k tomu, aby si uvědomil své nebásnické bydlení spočívající ve spěchu, výkonnosti a neschopnosti najít míru. Heidegger doslova píše: „*...naše nebásnické bydlení, jeho neschopnost opatřit si míru, pochází ze zvláštní přemíry zběsilého měření a počítání.*“¹⁸³ Člověk v dnešní době potřebuje básnické bydlení stále mnohem víc.

Nemalý význam básnického bydlení vystihují slova Hogenové: „*Básnický bydlet na této zemi, to je zde tím, co přispároává člověka k bytí uprostřed jsoucen k celku, který člověk od základu v sobě nese. To je nejzákladnější úkol člověčenství v každém jednotlivém človíčkovi. Bytí se nám otvírá právě doma.*“¹⁸⁴

Bylo řečeno, jak Heidegger chápe básnění. Z jeho myšlenek je zjevné, proč mu připisuje svou nemalou pozornost. Nyní je příhodné zastavit se u slovesa bydlet, které podle filozofa není nic samozřejmého, ale jedná se spíše o výkon člověka a o něco, čemu se lidská bytost musí učit.¹⁸⁵ Přesněji řečeno, je výraz bydlet pro Heideggera pojmenováním toho: „*jak lidé na zemi, pod klenbou nebes*

---

¹⁷⁹ Heidegger, M. *Básnický bydlí člověk*. Praha 2006, s. 91.

¹⁸⁰ Hogenová, A. *Nesmíme pospíchat*. Chomutov 2014, s. 178.

¹⁸¹ Heidegger, M. *Básnický bydlí člověk*. Praha 2006, s. 97.

¹⁸² Tamtéž, s. 101.

¹⁸³ Tamtéž, s. 109.

¹⁸⁴ Hogenová, A. *Fenomén domova*. Praha 2013., s. 109.

¹⁸⁵ Pětová, M. *Součtveří, věc a prostor*. In: Benyovszky, L. et al. *Fenomenologické studie k prostorovosti 1*. Praha 2005, s. 164.

putují od zrození k smrti.“¹⁸⁶ Kromě myšlenky o samotné pouti životem je zde poukázáno na lidskou konečnost. Putování člověka od narození do smrti charakterizuje filosof jako nestálé a proměnlivé a záhy dodává, že toto putování je základním rysem bydlení, „*jakožto lidského způsobu zdržování se mezi nebem a zemí, mezi zrozením a smrtí, mezi radostí a bolestí, mezi prací a slovem.*“¹⁸⁷ V této myšlence mnohokrát řečené „mezi“ znamená u Heideggera to, co je určeno pro bydlení člověka, jinými slovy, lze toto „mezi“ chápat jako svět obývaný smrtelníky. Filosof tak postupně nazývá celý svět domovem a doslova říká, že „... *je svět oním domem, jež obývají smrtelní.*“¹⁸⁸

Společně s Heideggerem a Hölderlinem je třeba pronést, že básnění a bydlení se navzájem potřebují, ba dokonce vyžadují a patří tedy k sobě.

Totéž platí o básnění a filosofování. Ukazuje se zde totiž střetání myšlení Heideggerova a básnění Hölderlinova. Filosof a básník se navzájem doplňují a tuto vzájemnou komplementárnost vhodně vyjadřují slova Hogenové: „...*, když se sejde filosof a básník, očitáme se vždy na platónském základu.*“¹⁸⁹

Na tomto místě je vhodné shrnout Heideggerovy myšlenky. Pro Heideggera je domovem celý svět a zároveň samotný způsob pobývání člověka na této zemi. Domov je pro něho místem střetání součtveří, tj. nebe, země, lidí a božského. Přesněji řečeno, podstatnou součástí lidské existence je domov, a aby člověk dosáhl domova, je třeba se vrátit k básnění, které umožňuje pravé bydlení a uvádí člověka na zem. Opravdový domov tak pro Heideggera není pouze lidský výtvar a ohraničený prostor sloužící jako úkryt před vnějším světem, domov má u něho ontologickou hodnotu. Skrze básnění a opatřování míry směřuje tak Heidegger ke způsobu bydlení, které přivede člověka k domovu, jenž se v současném zrychleném a uspěchaném světě vytrácí.

Co znamená „bydlet básnický“? Je možné, aby dnešní člověk bydlel básnický? Tyto otázky rezonují touto kapitolou čím dál intenzivněji.

Slovy Hogenové vycházejíc z Heideggera básnický bydlí člověk žijící z vlastního pramene, ze sebe samého a svým vlastním způsobem, „*nikoli*

---

¹⁸⁶ Heidegger, M. *Básnický bydlí člověk.* Praha 2006, s. 157.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ Hogenová, A. *Nesmíme pospíchat.* Chomutov 2014, s. 177.

podsunutým z venku sofistikovanými procesy a metodami. ¹⁹⁰ Jinými slovy, člověk nevěrný sám sobě a často nevědomky jednající podle aktuálních požadavků podsunutých velmi sofistikovaně z vnějšku, nebydlí básnický, naopak žije neautenticky, odcizuje se sám sobě, doslova utíká před sebou samým, a takový člověk pak obtížně zvládá těžké životní situace, které však k životu patří.

Na tomto místě je nutné zdůraznit smysl Heideggerovy die „Fuge“ (spáry) *„pomocí níž je každý z nás přičárován k bytí, jako k celku bez marga. Tuto spáru nejlépe vyhmataávají opravdoví básníci, jimž v žádném případě nejde o rým či libozvučnost s momentem překvapení, ale o jejich nevyhnutelnou provázanost s celkem vůbec.* ¹⁹¹ Opravdoví básníci směřují k celku bez marga, jejich cesta bývá charakteristická blouděním, pochybnostmi a nejistotou.

Bydlet básnický znamená žít z vlastního pramene, nepodřizovat se objektivním systémům a procesům, jež nás obklopují a jsou nám každodenně podsouvány. Na základě myšlenek Heideggerových a Patočkových je zřejmé, že sám člověk dokáže pochopit význam „básnický bydlet“ v případě prožití cizoty a deinos, o kterém v 10. knize Ústavy píše Platón. Stejně jako u Patočky i v myšlení Heideggerově se ukazuje domov jako fenomén, jako to co postupně zraje a co lze nahlédnout z protikladu, ciziny, dálky, nebo prožité nejistoty, hrůzy. Nejde tu tedy pouze o dálku geografickou. Oba zároveň směřují k domovu jako k tomu, co je pro člověka vším.

Dnešní člověk by měl o tomto bydlení vědět a směřovat k němu. Jen tak může naplnit svou existenci, dojít k sebepoznání a zejména směřovat k autentickému žití, ze svého vlastního pramene, i když je to často obtížné.

---

¹⁹⁰ Hogenová, A. Nesmíme pospíchat. Chomutov 2014, s. 177.

¹⁹¹ Tamtéž.

5 Domov v recepci českých básníků

Fenomén domova vždy byl, je a bude v zájmu básníků, prozaiků, ale i dramatiků. S tématem domova je možné se setkat napříč literární tvorbou zahraniční i domácí.

V této části bude nezbytné zastavit se u fenoménu domova v recepci vybraných českých básníků a ukázat, jak někteří tito básníci zobrazují domov v básních, jak vyjadřují lásku ke svému domovu, vrací se k rodnému kraji a zejména jak prostřednictvím básnění odemykají fenomén domova v srdci každého čtenáře.

Přesněji řečeno, bude v této kapitole pojednáno o verších zaměřujících se na domov u básníků 2. poloviny 19. století a 1. poloviny 20. století a to Františka Halase, Josefa Václava Sládka a Karla Václava Rase.

Vzhledem k tomu, že se u všech třech básníků objevuje motiv návratu k domovu, byla tak vypůjčena Halasova slova a stejně pojmenována i následující podkapitola.

5.1 Já se tam vrátím...

Nejkrásnější verše o domově se nachází v jedné z básnických próz s názvem *Já se tam vrátím...* od českého básníka Františka Halase. Autor zde projevuje nejen lásku ke kraji svého mládí kolem Kunštátu na Českomoravské vrchovině, jíž nazývá domovem, ale líčí zde detailně i proměnlivost krajiny a přírody Kunštátska v koloběhu čtyř ročních období. Verše jsou protkány vzájemností prostoru, času a lidské existence.

*„Až jednou na velikém sněmu ptačím v čase mezi skřivánkem a sovou bude jednohlasně přištěbetáno jaro, já se tam vrátím!(...) Ty můj kraji, ty mé bezpečí, ty má zatvrzelosti, ty má věčnosti. Tvá hlína, mnuta v prstech, voní po zetlelých vlasech dávno pohřbených tkalcovských dědů a báb a je přísadou mé krve. Ty můj kraji!“*¹⁹² Těmito slovy začíná Halas básnit o kraji svého dětství jako o bezpečném a věčném místě. Stejně jako v dalších verších se hned na počátku objevuje jeho naléhavé „*já se tam vrátím*“, které Halas poté často opakuje.

---

¹⁹² Halas, F. Hlas domova. Praha 1979, s. 53.

Básník krátce a výstižně sepsal nejen oslavu přírody a krajiny spjaté s jeho dětstvím, ale především prostřednictvím veršů a krásných metafor zachytil fenomén domova a to nejen jako místa lidského vztahování se k sobě samému a k druhým, ale i jako myšlení, něco co si člověk nese s sebou životem, i když kraj svého mládí před mnoha lety opustil.

Domov také v Halasových verších představuje jistotu a místo posledního odpočinku. „*Ale svět stárne a strach položen je mezi tamty a mne. Ale až se tam vrátím navždycky, nepřestanu, dokud se neskamarádím i s tím sýčkem, který mne vyzve: Půjd', půjd'! Naposled! Proto se tam vrátím, proto se tam vrátím!*“¹⁹³

Básník se vrací k domovu nejen skrze přírodní motivy, ale i prostřednictvím kulturních tradic daného kraje. Z Halasových slov je očividné, že kraj jeho dětství se mu doslova vryl pod kůži. Dětství a stáří jako počátek a konec básnickových veršů, příroda, zvyky, tradice a rituály se v Halasových slovech navzájem prolínají. Ve čtenáři Halasovy hluboké verše probouzí něco známého a povědomého, a to je domov.

„*Ať si jen země letí do prázdna, ať si jen letí, jen když zbude jistota jednoho místa, místa posledního, místa jen pro hrob. Chci ho mít tam, jen tam u nás. Kdyby mi jen oči pro pláč zbyly, já se tam vrátím, já se tam i poslepu vrátím.*“¹⁹⁴

Je třeba vyzdvihnout tato slova: „*..., já se tam vrátím, já se tam i poslepu vrátím.*“ Krásně vystihující domov jako místo, které člověk nosí v sobě a k němuž se i poslepu vrací.

Je třeba říci, že Halas v dobách válečných a poválečných nejen opěvuje krásy domova a obrací se k němu jako k jistotě, ale rovněž směřuje svou pozornost k vlasti a národní minulosti, kterou vzpomíná a sepisuje v díle *Naše paní Božena Němcová*¹⁹⁵. Z jeho opěvujících veršů je zjevné, že Božena Němcová je pro Halase součástí jeho domova.

Verše o domově psal také český básník Josef Václav Sládek. Domov a s ním související vlast byly jedním z jeho častých námětů. V tuto chvíli je vhodné se

---

¹⁹³ Halas, F. Hlas domova. Praha 1979, s. 65.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 68.

¹⁹⁵ Halas, F. Naše paní Božena Němcová. Praha 1984.

zastavit u básně *Domov* ze sbírky *Skřivánčí písně*¹⁹⁶ určené pro děti. Kromě faktu, že báseň opěvuje domov, byla také jedním z důvodů výběru této básně skutečnost, že verše jsou určeny dětem. Samotná báseň vede děti k lásce k domovu, k jejich kořenům.

Sládek básní o domově nepatrně jinak než Halas, ale základní podstata fenoménu domova je zachována. Sládek zejména opěvuje svou vlast. Následující verše hovoří za vše:

Domov

*„Domove, domove
drahý a jediný,
nejdražší, nejsladší
nad světa končiny.*

*Nejdražší, nejsladší
na světě ze všeho,
daný mi v kolébce
od Boha samého.*

*A kdybych ve světě
byl i ten nejchudší,
ty's mi dán za poklad
v matčině náručí.*

*Jinde jsou krásnější,
jinde jsou šťastnější,
ale ty's nad všechny
vlasti mi milejší.*

*Před mořem, za mořem
nenajdu takové,
jako ty, milený
český můj domove!“¹⁹⁷*

Báseň se od Halasových veršů liší zejména velkým množstvím chvály, domov je dokonce označován za poklad či dar od Boha. Oba básníci však mají společnou myšlenku návratu, stejně jako u Halase je i u Sládka domov místem, kam se člověk rád vrací.

---

¹⁹⁶ Sládek, J. V. *Skřivánčí písně*. In: *Spisy básnické I*. Praha 1907.

¹⁹⁷ Sládek, J. V. *Skřivánčí písně*. In: *Spisy básnické I*. Praha 1907, s. 505 – 506.

Stejně jako Halas a Sládek, psal o domově i český básník a prozaik druhé poloviny 19. století a první poloviny 20. století, Karel Václav Rais. Stejně jako u Sládka byla i u Raise vybrána k promyšlení báseň určená mládeži.

Cestička k domovu

*„Cestička k domovu
známě se vine.
Hezčí je krásnější
než všechny jiné.*

*Douška a šalvěže
kolem ní voní,
nikde se nechodí
tak jako po ní.*

*A kdybych na světě
bůhví kam zašel,
tu cestu k domovu
vždycky bych našel.*

*A kdybych ve světě
smutně se míval,
na téhle cestičce
vždy bych si zpíval.“¹⁹⁸*

Rais propojuje domov s přírodou a její vůní. Vyzdvihuje cestu vedoucí k domovu, ta je podle něho ta nejkrásnější a nejlépe se po ní chodí. Stejně jako Halas a Sládek i Rais básní o tom, že cestu k domovu by vždy našel. Ukazuje se u všech třech básníků motiv návratu k domovu.

Skrze uvedené básně se člověk navrácí domů, do míst svých kořenů.

---

¹⁹⁸ Rais, K. V. Cestička k domovu. In: Z křišťálové studánky. Praha 1982, s. 84.

6 Domov a současná doba

V předchozích kapitolách je skrze vybrané myslitele a básníky vyjádřena důležitost a nepostradatelnost domova. V této části bude pojednáno o současné době a člověku jako jedinci, jenž hledá domov.

Člověk je bytost, která musí někde žít a která již od dob dávných staví různá obydlí a má tak nemalý vliv na podobu krajiny. Proto bude nejprve promyšlena problematika výstavby domů a bytů, souvisejících s přetvářením krajiny a tedy prostředím pro život člověka.

Poté bude zájem věnován primárně hledáním odpovědi na otázku: *Proč je domov v dnešní době pro člověka tak potřebný?*

V poslední části této kapitoly bude stručně zmíněna fiktivní i reálná péče o domov v současné době.

6.1 Člověk a místo k bydlení

Byl promyšlen domov ve smyslu fenoménu, toho co nemá hranice a není pouhým přístřeškem pro bydlení lidských bytostí. V souvislosti s dnešní dobou je nezbytné zastavit se u výstavby domů a bytů, lidských obydlí. Stavěním velkých i malých domů, bytů a jiných míst k obývání, člověk rozhoduje o formování krajiny a spoluutváří tak prostředí pro člověka na několik generací dopředu. Člověk se do toho prostředí narodí a bude v něm žít, i kdyby se stavební úpravou místa nesouhlasil.¹⁹⁹ Jaroslava Pešková doslova píše: „*Naše země je příliš malá, aby naši potomci mohli zanechat železobetonová sídliště jako skanzeny pro turisty a odstěhovat se jinam a žít tam jinak, přiměřeněji hodnotovým dimenzím světa člověka z roku 2100 ...*“²⁰⁰

Pešková se zaměřuje na rozhodující vliv architektů a sděluje, že je potřeba, aby architekti porozuměli lidskému světu, jednali zodpovědně a byli si vědomi svých možností ovlivnění daného území, krajiny, prostředí a zejména domova na mnoho let dopředu. Kromě toho je nutné, aby nejen architekti, ale lidské bytosti obecně pochopili, že domov není pouze místem pobytu, ale že je přímo průsečíkem vztahů mnoha lidí, spolu s jejich zvyky, tradicemi, ale i radostmi a starostmi.²⁰¹

---

¹⁹⁹ Pešková, J. a Schücková, L. Já, člověk: jak dělat vědu o člověku dnes a zítra. Praha 1991, s. 89.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 90.

²⁰¹ Tamtéž, s. 90 a 93.

Jinými slovy, člověk má nemalý vliv na utváření krajiny, v níž žije. Je proto nezbytné, aby každý člověk porozuměl domovu jako místu bezpečí a setkávání s druhými.

Územní výstavba by měla být řešena a promyšlena komplexně, myslí si filosofka. Sídliště se podle ní má stát živým organismem a ne dvorkem vystrčeným za město.²⁰² Tak tomu ovšem dnes bohužel v mnoha případech bývá. Příkladem mohou být sídliště anebo satelitní městečka na okrajích Prahy, kam lidé většinou jezdí pouze přespat.

Je nutné si uvědomit, že území „*musí být strukturováno vztahy lidí, kteří na něm žijí, a ne být pouze poslední stanicí metra, kam se jdou vyspat.*“²⁰³ Takováto území pak bývají prázdnými místy bez života. Ti co navrhují domy a byty v současnosti, by si měli být těchto skutečností vědomi. Navíc ani umělé přidávání zeleně, jak tomu dnes u některých nových obytných sídel bývá, nečiní tato vyprázdněná místa žitým prostorem a výše zmíněným živým organismem.

Pešková se vrací hluboko do historie a porovnává dřívější stavbu měst s tou současnou. Poukazuje na skutečnost, že tehdejší výstavba měla jednoho donátora, tudíž i jednu koncepci. Přesněji řečeno: „*chrám a radnice a tržiště mezi nimi (na vsi kostel a hospoda) vymezovaly dobovou strukturu území, odpovídající materiálnímu a duchovnímu životu dané společnosti.*“²⁰⁴

Pešková záhy kriticky dodává, že dnes „*máme obrovské věžáky a u jejich paty miniaturní reprezentaci občanské vybavenosti (často v měřítku 1:25), která zdaleka neodpovídá významu centra moderního města.*“²⁰⁵

Navíc filosofka si je vědoma současného problému zástavby měst a zdůrazňuje, že prostor, v němž člověk pobývá, má mít své dominanty symbolizující životní rytmus člověka. „*Místo „dvorku“ mamutích rozměrů s pavlačovou fasádou je třeba budovat celky s „městskou“ fasádou, s prostorem centra, které vyjadřuje bezpečí domova.*“²⁰⁶

---

²⁰² Pešková, J. a Schücková, L. Já, člověk: jak dělat vědu o člověku dnes a zítra. Praha 1991, s. 90.

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 91.

²⁰⁵ Tamtéž.

²⁰⁶ Tamtéž.

Je třeba pochopit, že území není prázdný prostor určený pro nepromyšlený růst budov podle aktuálního investora, ale je místem střetávání lidských vztahů a životních cest. Předtím, než se začnou velkolepě stavět nové a moderní budovy, je nezbytné vědět, kdo na území bude žít, jaká je jeho minulost. Díky tomu pak může být budoucím generacím vytvořeno přijatelné a vhodné zázemí pro chtěné sdílení s ostatními.

Tuto skutečnost vhodně doplní slova Hogenové: „*K domovu, v němž bydlíme, patří večery a skvostná rána, žhavá poledne, všechny cesty ven a zpět, stromy podél cest, zvuky i barvy. Proto jsou paneláky tak obtížně stravitelné pro bytostné domovy, ale i tam lze mnohé udělat-uvnitř i před domem.*“²⁰⁷ Je očividné, že i člověk bydlící v obvykle anonymním panelovém domě může prožívat bytostný domov. Důležité totiž je, zda člověk žije z vlastního pramene a ne na základě podsunutých způsobů života diktovaných z venku.

Z výše uvedených myšlenek vyplývá, že to co je nejdůležitější, je člověk sám. Jen ten, kdo bude vědět o opravdovém domově, dokáže ho též vytvářet a to nejen pro sebe, ale i pro budoucí generace.

6.2 Člověk a domov v dnešní době

Byl důkladně promyšlen domov očima fenomenologických myslitelů a českých básníků, zůstává tu však stále potřeba promyslet člověka a domov v dnešní době. Podle Hogenové zabývající se otázkou domova v současnosti, dnes člověk často zaměňuje domov s rolí rodiny jako biologické, společenské a ekonomické jednotky. To je ale chyba. Domov je středobodem lidských životů a je místem, kam se nejčastěji vracíme ve stáří, vystihuje Hogenová význam domova, kde vždy platilo, platí a bude platit známý Halasův verš: „...*já se tam vrátím, já se tam i poslepu vrátím.*“²⁰⁸ Tato slova člověk připomínají skutečnost, že si domov nese celý svým životem již od narození a je místem, kam se chce vracet.

Proč je domov v dnešní době pro člověka tak potřebný? Je nezbytné zastavit se u této otázky.

---

²⁰⁷ Hogenová, A. Fenomén domova. Praha 2013, 274.

²⁰⁸ Halas, F. Hlas domova. Praha 1979, s. 68.

Domov je ohňovým středem světa, ve kterém se setkávají bozi, lidé, Země a svět, tedy Heideggerova čtveřina.²⁰⁹ Člověk je tu sám sebou. Domov není jenom přístřeškem, ale je „*údělem a úkolem, jak pobývat na světě z povahy vlastní situace a s ohledem na situace druhých, blízkých a vzdálených, v prostoru i čase, v lidském i mimolidském společenství a dějství.*“²¹⁰ Opět se zde ukazuje domov v mnohovýznamovosti, jako cesta, jako prostor sdílený s druhými a zejména jako úkol člověka na zemi, žít z vlastního pramene a bytí u sebe samého.

Člověk dokáže pochopit domov jen na pozadí cizoty nebo dálky, která však nemusí být pouze geografická. Pokud prožije cizotu nebo otřes a setká se s něčím, co je mu neznámé, o čem pochybuje a zároveň to otřásá jeho jistotami, přibližuje se pochopení domova. Starověcí Řekové nazývali takový otřes slovem *deinos*, „*tento otřes je „vytřesením“ ze všech jistot časoprostorového charakteru a všech jejích derivátů, jen zde je člověk tak dokonale sám, že se dotýká chórismu.*“²¹¹ Dnešní člověk potřebuje pochybovat, prožívat *deinos*, poznat nejistotu a zejména potřebuje bloudit, to je pro jeho život v postmoderní době stále více důležité. Člověku nestačí hotové a připravené chvíle, potřebuje pocítit chybění, privaci, o níž již byla řeč v předchozích kapitolách. Jedině skrze toto chybění a otřesové chvíle pak člověk porozumí důležitosti domova a pochopí, že jeho úkolem na světě není pospíchání k zářným zítřkům a zběsilé vydělávání peněz, ale cesta k sobě samému, a tu mu poskytne právě domov.

Pro soudobou společnost jsou bohužel stále charakterističtější neúplné domovy, což popisuje ve svém spisu výstižně Hogenová: „*Čekárny našich psychoterapeutů jsou plné těch, co mají rozbité domovy a nevyznají se ve světě, nemohou vydržet sami se sebou.*“²¹²

Jedním z důvodů neúplnosti domovů může být i fakt, že „*současný člověk je planetární bytostí.*“²¹³ To znamená, že takový člověk je na každém místě, kde pobývá tak trochu doma, ale na žádném z těchto míst není zcela doma. Je to člověk, který často mění domovy a zaměstnání a nezná onen ohňový střed světa, v němž se

---

²⁰⁹ Hogenová, A. Fenomén domova. Praha 2013, s. 219.

²¹⁰ Joukl, M. Domov v kontextu filosofie výchovy. In: Kolektiv autorů. Výchova ve světověku. Praha 2014, s. 54.

²¹¹ Hogenová, A. Jak pečujeme o svou duši? Praha 2008, s. 192.

²¹² Tamtéž, s. 189.

²¹³ Tamtéž, s. 184.

uvlastňují lidé, bozi, země a svět. Nic mu neříká tato Heideggerova čtveřina.²¹⁴ Dalším z důvodů je již zmíněné spěchání a život pojatý jako závod směřující k zářné budoucnosti.

Je potřeba si uvědomit, že člověk potřebuje domov, jako místo, kde bude u sebe samého, kde se na chvíli zastaví a pocítí klid, ticho. V dnešní době není snadné tento úkol splnit, ale člověk by k němu měl alespoň směřovat.

6.3 Člověk a péče o místo k životu

Myšlenku domova jako rozšířeného organismu a fenoménu, o který je třeba pečovat, lze vhodně přiblížit prostřednictvím známé povídky *Muž, který sázel stromy*²¹⁵ od francouzského spisovatele Jeana Giona. I přestože se jedná o smyšlený příběh, je příhodné ho zde zmínit, jelikož souvisí s fenoménem domova a péčí o něj víc než se na první pohled může zdát.

Autor vypráví příběh z první poloviny dvacátého století z oblasti francouzských Alp a Provence. Hlavní postavou je prostý pastýř ovcí, Elzéard Bouffier, který nejen sázel stromy, jak by se ze samotného názvu povídky mohlo zdát, ale především tento muž věřil, že dokáže probudit vyprahlá, opuštěná a bezútěšná místa opět k životu pomocí dlouhodobého vysazování stromů a péčí o ně. Přesněji řečeno, tento muž si uvědomoval důležitost prolínání domova a přírody, která vždy byla, je a bude součástí pobývání člověka na zemi.

S tímto mužem je spjata nejen fyzická síla, ukazující se na denně odchodivších kilometrech, ale především psychické úsilí. Lépe řečeno, pečlivost, vytrvalost a usilovná práce charakterizují tohoto muže, jemuž se stal odměnou rozlehlý les, jež poskytl domov nejen lidem, ale i zvířatům.

Navíc skrze tento příběh se ukazuje, že i jedinec dokáže pozitivně ovlivnit prostředí, v kterém žije, a je mu blízké. Elzéard Bouffier a jeho péče o nehostinnou krajinu bez života jsou důkazem nezměrné síly ducha tohoto muže, který každý den sám vysazoval v hornaté krajině stromy a i přes mnohé překážky a neúspěchy pokračoval ve svém díle do konce svého života.

---

²¹⁴ Tamtéž.

²¹⁵ Giono, J. *Muž, který sázel stromy*. Havlíčkův Brod 2006.

Příběh tohoto muže je inspirativní a má nemalý etický rozměr, což výstižně vyjadřují i autorova slova: „*Když pomyslím, že stačil jeden jediný muž odkázaný na pouhé své fyzické a morální zdroje, aby vydobyl z pouště tuto zemi kananejskou, pak mám zato, že postavení člověka je přece všecko čímsi podivuhodným.*“²¹⁶ píše Jean Giono a záhy s obdivem dodává: „*Když však si uvědomím, s jakou vytrvalostí byl velkodušný a s jakou horlivostí velkorysý, aby došel k takovému výsledku, zmocní se mne nezměrná úcta k tomu starému venkovanovi beze škol, který dovedl do konce takové dílo hodné Boha.*“²¹⁷

Je možné, že povídka o muži, který sázel stromy, je skutečně fiktivní. V současnosti však tento muž existuje, jmenuje se Ernest Vunan a patří ke kmeni Kedjom Keku, jinak zvaného lidé z lesa. Tento muž žije se svou rodinou a ostatními lidmi z kmene v hornaté oblasti mlžných lesů v srdci Afriky, v Kamerunu. Ernest Vunan stejně jako hlavní hrdina francouzské povídky, pravidelně vysazuje stromy a snaží se obnovit a ochránit vzácné kamerunské horské pralesy.²¹⁸ Příběh tohoto muže vypráví dokumentární film slovenského režiséra Michala Gálíka, *Muž který sází stromy*. Jeho název evokuje výše popsanou a známou knihu od Jeana Giona. Z dokumentu je očividné, že i v dnešní době existují lidé kdekoliv na planetě Zemi, kterým není lhostejný domov a péče o něj. Jedním z nich je již zmíněný Ernest Vunan.

Příběh muže, který sází stromy, bylo nutné připomenout jako příhodný příklad péče o domov. Zároveň se zde projevila silná víra v ochranu místa, které člověk obývá a které mu není lhostejné.

---

²¹⁶ Giono, J. Muž, který sázel stromy. Havlíčkův Brod 2006, s. 86.

²¹⁷ Tamtéž, s. 86.

²¹⁸ V jeho činnosti mu pomáhá nevládní organizace stejného názvu, Kedjom Keku, jejímiž členy jsou i čeští dobrovolníci. Jejich primárním cílem je záchrana a obnova horského mlžného lesa na severozápadě Kamerunu ve vesnici Kedjom-Keku. Čeští dobrovolníci zde postavili školu, jelikož vzdělávání je podle nich jednou z nejefektivnějších „zbraní“ v ochraně přírody a přirozeném rozvoji tamější přírody obecně. Dostupné z < <http://kedjom-keku.com/>>

7 Závěr

Základním tématem této práce byl fenomén domov, který se vzpírá veškerým definicím a deskripcím. Domov může mít pro každého člověka mnoho významů, vždy však bude místem, kde se člověk vyzná a cítí se přijat. Domov je charakteristický bezpečím a člověk v něm může být sám sebou, nemusí se přetvářet.

Domov není objektem, je naopak počátkem rodícím se vždy poprvé, je středobodem životů všech lidských jedinců. Heideggerovými slovy v sobě shromažďuje součtveří. To znamená, že nechává v sobě prodlévat čtveřinu, tj. nebesa, zemi, božské a smrtelné, odkazujíc tak k jednoduché semknutosti a tudíž k celku světa.

Fenomén domov byl osvětlen ve vztahu k dnešní době a jeho podstata byla vyložena zejména skrze myšlenky českého filosofa Jana Patočky a německého filosofa Martina Heideggera. Domov je rozšířeným organismem, prodloužením těla každého člověka, hlubinou bezpečnosti a významnou hodnotou lidského života.

V první kapitole byl promyšlen a analyzován pojem domov, jehož kořeny sahají až do starověkého Řecka. Zároveň bylo zjišťováno, jak na domov nahlíží jazykovědci a jak ho vymezují vybrané společenské vědy.

Druhá a třetí kapitola jsou stěžejními částmi práce a věnovali se detailně fenoménu domova v pojetí dvou významných fenomenologických myslitelů, českého filosofa Jana Patočky a německého filosofa Martina Heideggera. Není snadné porozumět domovu, když jsme doma, a proto se člověk musí setkávat s cizotou a nevyhýbat se jí. Heidegger nazývá domovem celý svět, v němž lidská bytost žije.

Čtvrtá kapitola přiblížila problematiku domova v básnické recepci známých českých básníků, konkrétně Františka Halase, Josefa Václava Sládka a Karla Václava Raise. U všech tří básníků se objevoval motiv domova a s ním spjaté přírody a zejména téma návratu.

V páté kapitole bylo třeba se komplexně zamyslet nad otázkou fenoménu domova ve vztahu k současné době. K tomuto zamyšlení pomáhali nejen již zmíněný Patočka a Heidegger, ale zejména spisy filosofů zaměřujících se na domov a s ním spjatou problematiku bydlení ve 20. a 21. století.

Je třeba mít na paměti myšlenku, že domov není prostorem s danými hranicemi, neexistuje pouze v určitém místě a čase, ale naopak je provázán s myšlením člověka a s jeho řečí, tak jak o tom psal nejen Heidegger. Domov nosíme stále sebou v našem srdci, i když nejsme zrovna v místě našeho bydlení.

Člověk nevěrný sám sobě a spěchající za pragmatickými cíly nikdy nepozná domov. Cesta k domovu vede skrze básnické bydlení, jinak řečeno, člověk má žít z vlastního pramene, nepodřizovat se objektivním systémům a procesům, být věrný sám sobě.

8 Seznam použitých informačních zdrojů

Literatura

- AJVAZ, Michal, Ivan M. HAVEL a Monika MITÁŠOVÁ, ed. *Prostor a jeho člověk*. Praha : Vesmír, 2004. 327 s. ISBN 80-85977-60-5.
- BACHELARD, Gaston. *Poetika prostoru*. Praha : Malvern, 2009. 245 s. ISBN 978-80-86702-61-2.
- BENYOVSZKY, Ladislav et al. *Fenomenologické studie k prostorovosti 1*. Praha : Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, 2005. ISBN 80-239-6559-X.
- DUBSKÝ, Ivan. *Filosof Jan Patočka*. 2. opr. vyd. Praha : OIKOYMENH, 1997. 63 s. ISBN 80-86005-37-2.
- GIONO, Jean. *Muž, který sázel stromy*. Havlíčkův Brod : Literární čajovna Suzanne Renaud, 2006. 88 s. ISBN 80-86653-07-2.
- HALAS, František. *Hlas domova*. Praha : Odeon, 1979. 74 s.
- HALAS, František. *Naše paní Božena Němcová*. Praha : Českoslov. spisovatel, 1984. 57 s.
- HEIDEGGER, Martin. *Básnický bydlí člověk*. 2. opr. vyd. Praha : Oikoymenh, 2006. 203 s. ISBN 80-7298-165-X.
- HEIDEGGER, Martin. *O humanismu*. 1. vyd. Rychnov nad Kněžnou: Ježek, 2000. 55 s. ISBN 80-85996-32-4.
- HOGENOVÁ, Anna. *Fenomén domova*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2013. 301 s. ISBN 978-80-7290-705-2.
- HOGENOVÁ, Anna. *Jak pečujeme o svou duši?* Praha : Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2008. 257 s. ISBN 978-80-7290-349-8.
- HOGENOVÁ, Anna. *K věci samé*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2012. 239 s. ISBN 978-80-7290-615-4.
- HOGENOVÁ, Anna. *Nesmíme pospíchat*. 1. vyd. Chomutov : L. Marek, 2014. 208 s. ISBN 978-80-87127-62-9.
- HOGENOVÁ, Anna a Naděžda PELCOVÁ, ed. *Hodnoty ve výchově, umění a sportu: sborník z mezinárodní konference konané na Univerzitě Karlově v Praze - Pedagogické fakultě dne 3.5.2007*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2007. 245 s.

Kolektiv autorů (uspořádala Zuzana Svobodová). *Výchova ve světověku*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2014. 262 s. ISBN 978-80-7290-789-2.

KONEČNÁ, Magdalena. *Řeč a rozumění: poznámky k filosofické a teologické hermeneutice H.-G. Gadamera, G. Ebelinga a E. Fuchse*. 1. vyd. Brno : Marek Konečný, 2007. 118 s. ISBN 978-80-903516-9-1.

NOVOTNÝ, Jaroslav a Ladislav BENYOVŠKY, ed. *Člověk mezi rozprostraněností a krajinou: studie k rozmanitosti chápání prostoru*. Praha : Togga 2008. 200 s. ISBN 978-80-87258-04-0.

PATOČKA, Jan. *Přirozený svět jako filosofický problém*. 3. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1992. 288 s. ISBN 80-202-0365-6.

PATOČKA, Jan. „*Přirozený svět*“ v meditaci svého autora po třiatřiceti letech. In: *Přirozený svět jako filosofický problém*. Praha : Československý spisovatel, 1992. ISBN 80-202-0365-6.

PEŠKOVÁ, Jaroslava a Ladislava SCHÜCKOVÁ. *Já, člověk: jak dělat vědu o člověku dnes a zítra*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 270 s. ISBN 80-04-21766-4.

PRŮKA, Miloslav. *Péče o oikos: dům v dějinách myšlení*. Brno : L. Marek, 2009. 123 s. ISBN 978-80-87127-19-3.

RŮŽIČKA, Jiří, ed. *Psychosomatický přístup k člověku*. Praha: Triton, 2006. 316 s. ISBN 80-7254-750-X.

SLÁDEK, Josef Václav. *Spisy básnické: Souborné vydání ve dvou dílech*. Praha: J. Otto, 1907.

SLÁDEK, Josef Václav, KOŽÍŠEK, Josef a HILČR, Jindřich, ed. *Z křišťálové studánky: verše Josefa Václava Sládka, Karla Václava Raise a Josefa Kožíška: pro začínající čtenáře*. Praha : Albatros, 1982. 91 s.

VAŇKOVÁ, Irena. *Nádoba plná řeči: (Člověk, řeč a přirozený svět)*. Praha : Karolinum, 2007. 312 s. ISBN 978-80-246-1122-8.

VERNANT, Jean-Pierre. *Řecký člověk a jeho svět*. Praha : Vyšehrad, 2005. 268 s. ISBN 80-7021-731-6.

Slovníky

Slovník spisovného jazyka českého : A-G. 1. díl. Praha : Academia, 1989. 555 s.

GEBAUER, Jan. *Slovník staročeský : A-J*. Praha : Academia, 1970. 674 s.

HOLUB, Josef a Stanislav LYER. *Stručný etymologický slovník jazyka českého se zvláštním zřetelem ke slovům kulturním a cizím*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1982. 527 s.

KÁBRT, Jan et al. *Latinsko-český slovník*. Praha : Leda, 2000. 575 s. ISBN 80-85927-82-9.

MADAR, Zdeněk. *Slovník českého práva. 1.díl A-O*. Praha: Linde, 2002. 983 s. ISBN 80-7201-377-7.

MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Academia, 1968. 866 s.

OLŠOVSKÝ, Jiří. *Slovník filosofických pojmů současnosti*. Praha : Erika, 1999. 188 s. ISBN 80-7190-804-5

Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze: J. Otto, 1888-1909. 28 sv.

PRACH, Václav. *Řecko-český slovník*. Praha: Vyšehrad, 1998. 588 s. ISBN 80-7021-285-3.

TRÁVNÍČEK, František. *Slovník jazyka českého*. Praha : Slovanské nakladatelství, 1952. 1801 s.

Velký sociologický slovník. 1. díl A-O. Praha : Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.

Internetové zdroje

HOGENOVÁ, Anna. *K fenomenologii domova a jinakosti* [online]. [cit. 11. dubna 2015]. Dostupné z <<http://nb.vse.cz/kfil/elogos/miscellany/hogen-00.htm>>

PELCOVÁ, Naděžda. *Fenomén domova*. Paideia : philosophical e-journal of Charles University [online]. 2008, r. 5, č. 3-4. [cit. 5. dubna 2015]. ISSN 1214-8725. Dostupné z <http://paideia.pedf.cuni.cz/index.php?search=domov%20&sid=2&search_btn=%20Vyhledat%20&lng=cs&lsn=10&jiid=16&jcid=125>

Všeobecná deklaráce lidských práv [online]. [cit. 5. dubna 2015]. Dostupné z <<http://www.lidskaprava.cz/student/uvod-do-lidskych-prav/clanky/vseobecna-deklarace-lidskych-prav>>

Nevládní organizace Kedjom-Keku. [online]. [cit. 1. července 2015]. Dostupné z <<http://kedjom-keku.com/>>

Film

Muž, který sází stromy [film]. Režie Michal Gálik. ČR, Kedjom-Keku, 2013.

Zvukový záznam

VOSKOVEC, Jiří. *Relativně vzato* [CD]. Praha : Lotos, 2005.